

เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ
แบบมีส่วนร่วมเพื่อประสานความร่วมมือกับเครือข่าย
ในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน
เรื่อง
การศึกษาทางเลือกในมิติสิทธิมนุษยชน

วันที่ 6-7 กุมภาพันธ์ 2549

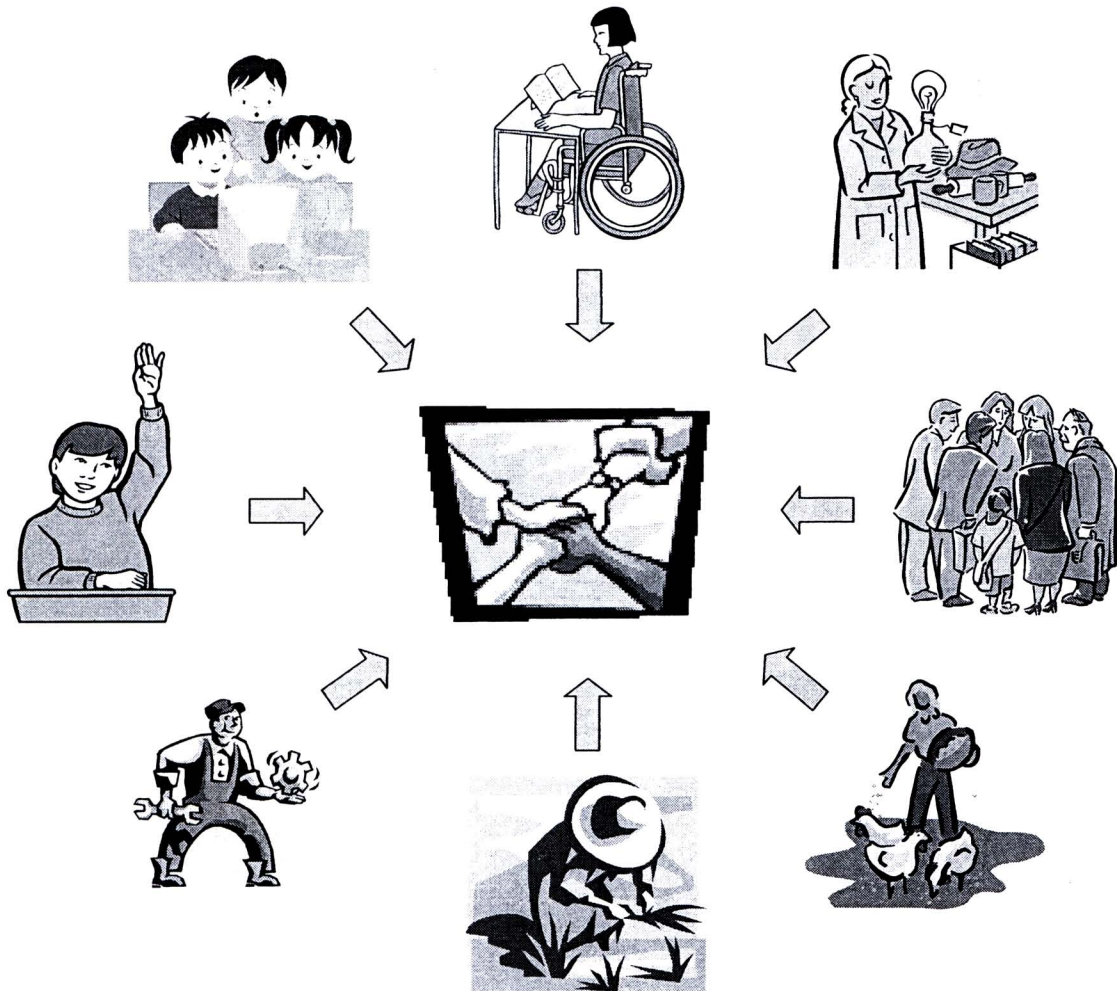
จัดทำโดย
คณะกรรมการการศึกษาและการพัฒนา
ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ศูนย์สารสนเทศสิทธิมนุษยชน
สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

16/1

เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อประสานความร่วมมือกับเครือข่ายในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน

เรื่อง การศึกษาทางเลือกในมิติสิทธิมนุษยชน

คณะกรรมการการศึกษาและ
คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

16/1

กำหนดการประชุม (กลุ่มการศึกษาและการพัฒนา) การศึกษาทางเลือก
ระหว่างวันที่ 6-7 กุมภาพันธ์ 2549

วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2549

13.00 - 14.30 น.	แนะนำตัว สิทธิในการศึกษา
14.30 - 14.45 น.	พัก
14.45 - 15.30 น.	แลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการศึกษาทางเลือก ปัญหาและอุปสรรค
15.30 - 17.00 น.	สิทธิทางการศึกษาและการเข้าถึงสิทธิ พร้อมแนวทางการปฏิบัติ (ดร.จินตนา ศักดิ์ภู่อารัม)
17.00 - 19.00 น.	พัก
19.00 - 21.00 น.	สรุป ผลการแลกเปลี่ยน

วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2549

8.30 - 10.00 น.	การศึกษาในมิติสิทธิมนุษยชน (ดร.สุวัฒน์ เงินคำ)
10.30 - 10.45 น.	พัก
10.45 - 12.00 น.	การสร้างเครือข่ายการศึกษาและการดำรงอยู่ (นายสวิง ดันอุ่น และ นายประหยัด จตุรพรพิทักษ์กุล)
12.00 - 13.00 น.	พัก
13.00 - 14.30 น.	แนวทางการดำเนินงาน และแผนการปฏิบัติ
14.00 - 14.45 น.	พัก
14.45 - 16.30 น.	สรุปผลกลุ่มการศึกษาทางเลือก

คำนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประชากรของประเทศให้ก้าวทันต่อความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าว มีบัญญัติเรื่องสิทธิในการศึกษาโดยเฉพาะไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พร้อมทั้งมีการตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติขึ้น การจัดการศึกษาอบรมให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ การจัดการศึกษาที่ผ่านมาส่วนใหญ่นั้นเฉพาะการศึกษาในระบบโรงเรียน ผู้รับบริการต้องไปเรียนตามเวลา สถานที่ สาระเนื้อหาตามที่กำหนดไว้ แต่ประชากรบางกลุ่มมีข้อจำกัดไม่สามารถไปรับบริการในโรงเรียนได้ ซึ่งรัฐได้เปิดโอกาสให้องค์กรทางสังคมอื่นๆ นอกเหนือจากโรงเรียนจัดให้ มีผลให้ประชาชนประชาชนสามารถเลือกใช้บริการการศึกษาได้ กว้างขวางขึ้น เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาฉบับนี้ได้นำเสนอเรื่องสิทธิในการศึกษา การจัดการศึกษาโดยองค์กรทางสังคม เครือข่ายการศึกษาทางเลือก แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาทางเลือกและกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้ศึกษาประกอบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการประชุม

คณะกรรมการการศึกษาและการพัฒนา ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารฉบับนี้ จะช่วยเผยแพร่ให้ผู้สนใจเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาเพิ่มมากขึ้น และมีส่วนร่วมช่วยกันขับเคลื่อนการศึกษาทางเลือกให้เกิดการดำเนินงานอย่างกว้างขวางแพร่หลาย อันจะเกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติสืบไป

คณะกรรมการการศึกษาและการพัฒนา

สารบัญ

	หน้า
สิทธิในการศึกษา	1
สิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.....	2
สิทธิตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545.....	3
สิทธิตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคี.....	9
การจัดการศึกษาโดยองค์กรทางสังคม	12
หลักการแนวคิดและนโยบาย.....	13
ศูนย์การเรียนรู้ : รูปแบบของสถานศึกษาทางเลือก.....	14
การเคลื่อนไหวของการศึกษาทางเลือกในระดับสากล.....	15
สภาพปัจจุบันของประเทศไทย.....	19
- การออกกฎหมายรองรับ	
- ความรู้ความเข้าใจ และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการทำงานของผู้เกี่ยวข้อง	
- การส่งเสริมสนับสนุน จูงใจ	
- การเชื่อมโยงกับการศึกษาในระบบ	
- การติดตามประเมินผล	
เครือข่ายการศึกษาทางเลือก	27
ปัญหาของระบบการศึกษาในกระแสหลัก.....	28
เครือข่ายการศึกษาทางเลือก.....	28
วิสัยทัศน์การศึกษาทางเลือก.....	29
หลักคิดของการศึกษาทางเลือก.....	29
วัตถุประสงค์.....	30
ยุทธศาสตร์การทำงาน.....	30
ภารกิจ 3 ด้านของเครือข่าย.....	30
กิจกรรมของเครือข่ายที่ผ่านมา.....	31
สรุปสภาพปัญหาและปัญหาการจัดการศึกษาทางเลือกที่ผ่านมา.....	32
ข้อเสนอของเครือข่ายการศึกษาทางเลือก.....	33
กิจกรรมที่จะทำต่อไป.....	35

สารบัญ

	หน้า
แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาทางเลือก	36
การจัดการศึกษาโดยครอบครัว.....	37
การขอจัดตั้งศูนย์การเรียนของสถานประกอบการ.....	39
กฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง	40
กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิของสถานประกอบการในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานใน ศูนย์การเรียน พ.ศ. 2547.....	41
กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547.....	45
กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548.....	48
(ร่าง) กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานขององค์กรชุมชนและองค์กร เอกชน รูปแบบศูนย์การเรียน พ.ศ.	52

สิทธิในการศึกษา

สิทธิในการศึกษา

อาจกล่าวได้ว่า การดำเนินงานของรัฐในด้านการศึกษาที่ผ่านมา ในอดีตไม่ได้ยึดฐานคติในเรื่องสิทธิมนุษยชน เพียงแต่เป็นการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐ ที่เน้นการให้บริการตามแต่กำลังงบประมาณที่มีอยู่ในแต่ละยุคสมัย อย่างไรก็ตาม พัฒนาการและกรอบแนวคิดในการดำเนินงานด้านการศึกษาของประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงไปในรอบ 7 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐ อันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๐ เป็นต้นมา โดยเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ ๑๖ นับตั้งแต่ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับนี้ มีเจตนารมณ์ที่จะนำไปสู่การปฏิรูปการเมืองของประเทศ จึงได้บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างกว้างขวาง สิทธิเสรีภาพที่สำคัญประการหนึ่งอันถือได้ว่าเป็นรากฐานในการพัฒนาคน ทั้งด้านความรู้ และจริยธรรม อันจะนำไปสู่การสร้างสรรค์สังคมเสมอภาคเท่าเทียมและสันติสุข ได้แก่ สิทธิในการศึกษา ที่ปรากฏในมาตรา 43 ซึ่งกำหนดให้บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ซึ่งรัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และมาตรา 81 ซึ่งกำหนดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ การปรับปรุงการศึกษา ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น และพัฒนาวิชาชีพครู

เมื่อรัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองสิทธิในการศึกษา โดยระบุชัดถึงหน้าที่ของรัฐในการดำเนินการให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ จึงมีการตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 116 ตอนที่ 74 ก วันที่ 19 สิงหาคม 2542 และต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายปฏิรูประบบราชการ ซึ่งได้แยกภารกิจเกี่ยวกับงานด้านศิลปะและวัฒนธรรม ไปจัดตั้งเป็นกระทรวง วัฒนธรรม นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) นี้ ยังให้ความสำคัญกับการจัดอาชีวศึกษา โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการการอาชีวศึกษาทำหน้าที่พิจารณาเสนอแนะนโยบาย แผนพัฒนา มาตรฐาน และหลักสูตรการอาชีวศึกษาทุกระดับ

สิทธิในการศึกษาถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และสนธิสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่ไทยเข้าร่วมเป็นภาคี ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ สิทธิในการรับการศึกษาและสิทธิในการจัดการศึกษา ตามขั้นตอนของกระบวนการจัดการศึกษาดังนี้

ประเภทของสิทธิในการศึกษา

หัวข้อ	สิทธิในการศึกษา	
	ด้านการรับการศึกษา	ด้านการจัดการศึกษา
การเข้าสู่กระบวนการศึกษา	สิทธิในการเข้ารับการศึกษา	สิทธิในการจัดการศึกษา
การช่วยเหลือการเข้าสู่กระบวนการศึกษา	สิทธิในการได้รับการอุดหนุนในการรับการศึกษา	สิทธิในการได้รับการอุดหนุนในการจัดการศึกษา
กระบวนการการศึกษา	สิทธิระหว่างรับการศึกษา	สิทธิในการบริหารการศึกษา
การสนับสนุนสิทธิ	การสนับสนุนสิทธิด้านการรับการศึกษา	การสนับสนุนสิทธิด้านการจัดการศึกษา

สิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐

สำหรับบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาในด้านการรับการศึกษาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.. 2540 ได้ระบุถึง สิทธิในการเข้ารับการศึกษา ของกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม ซึ่งมีลักษณะต่างกัันดังนี้

1. ประชาชนทั่วไป ตามมาตรา 43 ที่มีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง โดยไม่มีการเก็บค่าใช้จ่ย (สิทธิในการได้รับการอุดหนุนในการรับการศึกษา ทั้งนี้ประชาชนทั่วไปได้รับการขยายความในเรื่องความเสมอภาคของสิทธิ ในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมือง ตามมาตรา 30

2. เด็กและเยาวชนซึ่งไม่มีผู้ดูแล ตามมาตรา 53 วรรคสอง ที่มีสิทธิได้รับการศึกษาจากรัฐ

3. คนพิการ ตามมาตรา 55 และ 80 ที่มีสิทธิเข้าถึงบริการสาธารณะและได้รับความช่วยเหลือจากรัฐอย่างเป็นธรรม

นอกจากนี้ประชาชนยังมีสิทธิได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ตามมาตรา 43 วรรคหนึ่ง และสิทธิในการได้รับการอุดหนุนในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ตามมาตรา 43 วรรคหนึ่ง

สำหรับบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในการศึกษาใน ด้านการจัดการศึกษา รัฐธรรมนูญได้ระบุถึง สิทธิในการจัดการศึกษาของ 4 องค์การอันได้แก่

1. รัฐ ตามมาตรา 81 ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนตามมาตรา 43 วรรคสอง

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามมาตรา 289

3. เอกชน ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐตามมาตรา 43 วรรคสาม

4. องค์กรวิชาชีพ ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐตามมาตรา 43 วรรคสาม

ทั้งนี้ นอกจากการศึกษาที่จัดโดยรัฐเองแล้ว มาตรา 81 ยังได้ระบุให้รัฐสนับสนุนการศึกษาที่จัดโดยเอกชนในมาตรา 81 ยังระบุให้รัฐสนับสนุนการค้นคว้าวิจัย พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นสิทธิในการได้รับการอุดหนุนในการรับการศึกษา นอกจากนี้ยังได้มีการประกัน สิทธิในการบริหารการศึกษา เกี่ยวกับเสรีภาพทางวิชาการในการศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการไว้ในมาตรา 42

สิทธิตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติเป็นกฎหมายที่เน้นการพัฒนาในด้านการศึกษาระดับแรกของประเทศไทย การวิเคราะห์บทบัญญัติเพื่อหาประเด็นสิทธิในการศึกษาและพัฒนาจึงให้ความสำคัญกับสิทธิในด้านการศึกษาเป็นสำคัญ

มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวถึงหลักการ 6 ประการในการ จัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษา ได้แก่

1. ความมีเอกภาพด้านนโยบายและความหลากหลายในการปฏิบัติ
2. การกระจายอำนาจทางการศึกษา
3. การกำหนดมาตรฐานทางการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา
4. การส่งเสริมมาตรฐาน และการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา
5. การระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา
6. การมีส่วนร่วมของส่วนต่างๆ

หลักการทั้ง 6 ประการซึ่งเป็นหลักการสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้สะท้อนให้เห็นถึงประเด็นสิทธิในการศึกษา ดังนี้

• สิทธิในการจัดการศึกษา

1. ของรัฐ ตามส่วนที่ 1 การบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ ซึ่งในหมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา ให้มีสิทธิจัดการศึกษาในทุกระดับ
2. ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามส่วนที่ 2 การบริหารและการจัดการ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งในหมวด 5 การบริหารและการจัด

การศึกษา โดยเฉพาะมาตรา 41 ให้มีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่ง หรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น

3. ของเอกชน ตามส่วนที่ 3 การบริหารและการจัดการศึกษาของเอกชน ซึ่งในหมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา โดยเฉพาะตามมาตรา 45 วรรคหนึ่ง ให้มีสิทธิจัดการศึกษาในทุกระดับ
 4. ของกระทรวง ทบวง กรม รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ ตามมาตรา 21 ที่มีสิทธิจัดการศึกษาเฉพาะทางตามความต้องการและความชำนาญ
 5. ของครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ตามมาตรา 112 ที่มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- สิทธิในการเลือกรูปแบบของการจัดการศึกษา
 1. ตามมาตรา 15 สถานศึกษามีสิทธิจัดการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย ก็ได้
 2. ตามมาตรา 36 วรรคหนึ่ง สถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาระดับปริญญา ซึ่งเป็นนิติบุคคล มีสิทธิจัดเป็นส่วนราชการหรือเป็นหน่วยงานในกำกับของรัฐก็ได้ ทั้งนี้ยกเว้นสถานศึกษาเฉพาะทางตามมาตรา 21
 - สิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาของฝ่ายต่างๆ ใน
 1. คณะกรรมการสภาการศึกษา ตามมาตรา 33 วรรคสาม
 2. คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการอาชีวศึกษา และคณะกรรมการอุดมศึกษา ตามมาตรา 35
 3. คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาของแต่ละเขตพื้นที่ ตามมาตรา 38 วรรคสอง
 4. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา และสถานศึกษาอาชีวศึกษาของแต่ละสถานศึกษาในมาตรา 40 วรรคหนึ่ง
 5. คณะกรรมการบริหารของโรงเรียนเอกชน ตามมาตรา 44
 - สิทธิในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ตามมาตรา 9(6)

- สิทธิในการเข้ามามีส่วนร่วมของเอกชนและประชาชนในการกำหนดนโยบายและแผนการจัดการศึกษาของรัฐ ของเขตพื้นที่การศึกษา หรือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามมาตรา 45 วรรคสอง
- สิทธิในการบริหารสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 1. ของสถานศึกษาของรัฐ ตามมาตรา 60(4) ที่จะมีอิสระในการบริหารงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษา ทั้งนี้ให้คำนึงถึงคุณภาพและความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาเป็นสำคัญ
 - 1.1 สถานศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล มีสิทธิปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้ และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของตน ตามมาตรา 59 วรรคหนึ่งถึงสาม
 - 1.2 สถานศึกษาของรัฐที่ไม่เป็นนิติบุคคล มีสิทธิใช้บรรดารายได้และผลประโยชน์มาจัดสรรเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาได้ตามระเบียบที่กระทรวงการคลังกำหนด ตามมาตรา 59 วรรคสี่
 2. สิทธิของสถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับปริญญาตรีมีสิทธิดำเนินการได้โดยอิสระ ภายใต้การกำกับดูแลของสภาสถานศึกษา ตามมาตรา 36 วรรคที่สอง (สถานศึกษาของรัฐ) และมาตรา 45 วรรคสาม (สถานศึกษาของเอกชน)

สิทธิระหว่างรับการศึกษา

- สิทธิในการเข้ารับการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
 1. ของประชาชนทั่วไป ตามมาตรา 10 วรรคหนึ่ง
 2. ของผู้ด้อยโอกาส และผู้ที่ไม่ผู้ดูแล ตามมาตรา 10 วรรคสอง มีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ
 3. ของคนพิการ ตามมาตรา 10 วรรคสอง มีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการ
- สิทธิได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพของประชาชนทั่วไป ตามมาตรา 10 วรรคหนึ่ง
- สิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลือทางการศึกษาของผู้พิการ ตามมาตรา 10 วรรคสาม
- สิทธิได้รับทุนการศึกษาของผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย ตามมาตรา 60 (2)
- สิทธิได้รับการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสมกับความสามารถของบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ ตามมาตรา 10 วรรคสี่

- สิทธิได้รับการพัฒนาทางเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาของผู้เรียน ตามมาตรา 66

การสนับสนุนสิทธิในการศึกษา

- สิทธิในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมาตรการทางภาษีเพื่อการศึกษา ตามมาตรา 58 วรรคหนึ่ง (1) และวรรคสอง
- สิทธิในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบัน ศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ตามมาตรา 58 วรรคหนึ่ง (2)
- รัฐจัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไปเป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคลที่เหมาะสมแก่ผู้เรียนการศึกษา ภาคบังคับ และการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดโดยรัฐและเอกชนให้เท่าเทียมกัน ตาม มาตรา 60 (1)
- รัฐจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาอื่นเป็นพิเศษในการจัดการ ศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการเป็นพิเศษแต่ละกลุ่มตามมาตรา 10 วรรค สอง วรรคสาม และวรรคสี่ โดยคำนึงถึงความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา และความเป็นธรรม ตามมาตรา 60 (3)
- รัฐจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาการศึกษาของรัฐและเอกชน ตามมาตรา 60 (7)
- รัฐจัดสรรงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ และงบลงทุนให้สถาน ศึกษาของรัฐ โดยคำนึงถึงคุณภาพและความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา ตามมาตรา 60 (4)
- รัฐจัดสรรงบประมาณในลักษณะเงินอุดหนุนทั่วไปให้สถานศึกษาระดับอุดม ศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล และเป็นสถานศึกษาในกำกับของรัฐหรือองค์กร มหาชน ตามมาตรา 60 (5)
- รัฐจัดสรรกองทุนกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำให้สถานศึกษาเอกชน ตามมาตรา 60 (6)
- รัฐต้องให้การสนับสนุนด้านเงินอุดหนุน การลดหย่อนหรือการยกเว้นภาษีและ สิทธิประโยชน์อื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ในทางการศึกษาแก่สถานศึกษาเอกชน ตามความเหมาะสม รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการให้สถานศึกษา เอกชนมีมาตรฐานและสามารถพึ่งตนเองได้ ตามมาตรา 46
- สิทธิที่จะได้รับประโยชน์ อันได้แก่
 1. การสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูบุคคลซึ่งอยู่ ในความรับผิดชอบ
 2. เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษา

3. การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาของบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง และของครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น ซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามมาตรา 14
- รัฐจัดสรรเงินอุดหนุนการศึกษาที่จัดโดยบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ตามความเหมาะสมและความจำเป็น ตามมาตรา 61
 - มาตรการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการไปยังเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาโดยตรง ตามมาตรา 39
 - มาตรการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรด้านการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ตามมาตรา 52 และ 55 วรรคสอง
 - ให้มีกฎหมายว่าด้วยเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์เกี่ยวอื่น สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้มีรายได้ที่เพียงพอเหมาะสมกับฐานะทางสังคมและวิชาชีพ ตามมาตรา 55
 - รัฐต้องจัดสรรคลื่นความถี่ให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย ตามมาตรา 63
 - รัฐต้องจัดให้มีเงินสนับสนุนการผลิตและมีการให้แรงจูงใจแก่ผู้ผลิต และพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ทั้งนี้ให้มีการแข่งขันอย่างเป็นธรรม ตามมาตรา 64
 - รัฐต้องส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนา การผลิตและการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา พร้อมทั้งประเมินความคุ้มค่าในการนำมาใช้ ตามมาตรา 64 และ 67

สิทธิในการได้รับการอุดหนุน

- รัฐจัดทุนการศึกษาในรูปของกองทุนกู้ยืมให้สำหรับผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย ตามมาตรา 60 (2)
- รัฐจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาอื่นเป็นพิเศษในการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีความต้องการเป็นพิเศษแต่ละกลุ่มตามมาตรา 10 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่ โดยคำนึงถึงความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาและความเป็นธรรมตามมาตรา 60 (3)
- มาตรการการประกันคุณภาพภายในและภายนอก เพื่อให้การศึกษามีคุณภาพ ตามมาตรา 47 48 และ 49

- สิทธิในการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ ทั้งระหว่างการศึกษาในรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบ ตามมาตรา 15 วรรคสาม

สิทธิตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่ไทยเข้าร่วมเป็นภาคี

สำหรับบทบัญญัติตามสนธิสัญญา ฯ ที่ระบุถึงสิทธิในด้านการจัดการศึกษา

- รัฐมีสิทธิในการจัดการศึกษาในระดับประถมแบบให้เปล่า ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรคสอง (ก) และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 28 วรรคหนึ่ง (ก)

รัฐ มีสิทธิในการจัดการในการระดับมัธยมในรูปแบบต่างๆ โดยการนำการศึกษาแบบให้เปล่ามาใช้้อย่างค่อยเป็นค่อยไป ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรคสอง (ข) และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 28 วรรคหนึ่ง (ข)

- สิทธิของปัจเจกชนและองค์กรในการจัดตั้งและดำเนินการสถาบันการศึกษาที่สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำที่รัฐได้กำหนด ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรคสี่ และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 29 วรรคสอง
- รัฐภาคีจะเคารพเสรีภาพที่จำเป็นสำหรับการวิจัยวิทยาศาสตร์ และกิจกรรมสร้างสรรค์ ตาม กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ข้อ 15 วรรคสองและสาม
- สิทธิในการได้รับการศึกษา

1.ของประชาชนทั่วไป ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรคหนึ่ง

ทั้งนี้ทุกคนต้องได้รับการศึกษาระดับประถม แบบให้เปล่า ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรคสอง (ก) และตามด้วยอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ28 วรรคหนึ่ง (ก)

ทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาระดับมัธยมทั้งสายสามัญและสายอาชีพ ที่รัฐพึงจัดให้มีตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรคสอง (ข) อย่างเหมาะสม และตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 28 วรรคหนึ่ง (ข)

ทุกคนมีสิทธิได้รับเข้าการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ที่รัฐพึงจัดให้มีตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรค

สอง (ค) อย่างเท่าเทียมกันบนพื้นฐานความสามารถและตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 28 วรรคหนึ่ง (ค)

ทั้งนี้ สิทธิในการเข้ารับการศึกษานำมาจากสิทธิเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรคหนึ่ง ตีความตาม กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 25 (ค) ที่ว่าพลเมืองมีสิทธิและโอกาสเข้าถึงบริการสาธารณะที่จัดโดยรัฐของตนตามหลักเกณฑ์อย่างเสมอภาค

อนึ่ง คำว่าทุกคนนี้รวมไปถึงความเสมอภาคกันทางเพศและเชื้อชาติ ตามอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 5 (จ) (5)

2. ผู้ที่ไม่ได้รับหรือเรียนไม่ครบช่วงระยะเวลาทั้งหมดของการศึกษาระดับประถม ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

ข้อ 13 วรรคสอง (ง) มีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มากที่สุด โดยเฉพาะสตรี อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 10 (จ)

- สิทธิของเด็กที่ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนที่รัฐประกันว่ามีระเบียบวินัยสอดคล้องกับศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของเด็ก ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กข้อ 28 วรรคสอง
- เด็กจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามที่ระบุไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กข้อ 29 วรรคหนึ่ง
- สิทธิของสตรีที่จะได้เข้าร่วมกิจกรรมกีฬาและพลศึกษา ตามอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 10 (ข)
- สิทธิของสตรีที่จะได้รับ วุฒิปัตร์ ในสถานศึกษาทุกประเภทเท่ากับบุรุษ ตามอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 10 (ก)
- บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีสิทธิเลือกโรงเรียนสำหรับเด็กของตน ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรคสาม

สิทธิในการบริหารการศึกษา

- อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 10 (ค) ที่ระบุให้รัฐภาคีจัดแนวความคิดแบบเท่าเทียมกับบทบาทของบุรุษและสตรีในทุกระดับ และรูปแบบของการศึกษา กระตุ้นให้มีสหศึกษา ทบทวนตำราและโครงการต่างๆ ของโรงเรียน และดัดแปลงวิธีการสอน
- อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 28 วรรคหนึ่ง (ง) ที่ระบุให้รัฐภาคีทำให้ข้อมูลข่าวสารและการแนะแนวทางการศึกษาและอาชีพเป็นที่แพร่หลายและเปิดกว้างเด็กทุกคน

ศูนย์สารสนเทศสิทธิมนุษยชน
สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

- อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อ 28 วรรคหนึ่ง (จ) และอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 10 (ฉ) ที่ระบุให้รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการสนับสนุนการเข้าเรียนอย่างสม่ำเสมอและลดอัตราการลาออกจากโรงเรียนกลางคันของเด็กและสตรี
- กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ข้อ 13 วรรคสอง (จ) ที่ระบุให้ภาคีรัฐภาคีต้องดำเนินการจัดให้มีระบบทุนการศึกษาที่พอเพียง ทั้งนี้สตรีจะต้องมีสิทธิได้รับประโยชน์จากทุนการศึกษาและเงินช่วยเหลือการศึกษาอื่นๆ เท่ากับบุรุษ ตามอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ข้อ 10 (ง)

การที่จะขยายสิทธิทางการศึกษาให้ครอบคลุมถึงกลุ่มบุคคลที่เคยถูกกีดกันออกไปจากระบบการศึกษานั้นสามารถทำได้ดังนี้ คือ

1. การทำให้คนตระหนักว่าการศึกษาเป็นสิทธิ แต่ที่ผ่านมา แม้การศึกษาจะเป็นสิทธิ ผู้ที่ไม่ใช่พลเมืองภายในประเทศก็มักจะถูกจำกัดสิทธิอยู่เสมอ เนื่องจากตนไม่มีเอกสารรับรองความเป็นพลเมือง เพื่อจะไปลงทะเบียนเข้ารับการการศึกษา
2. การแบ่งแยกการศึกษาสำหรับเด็กหญิง ชนกลุ่มน้อย หรือเด็กพิการ ออกจากโรงเรียนปกติถึงแม้การศึกษาจะถูกตระหนักว่าเป็นสิทธิแล้วก็ตาม การเปลี่ยนจากการแบ่งแยกไปสู่การบูรณาการ ซึ่งเด็กเองก็ต้องปรับตัวให้เข้ากับโรงเรียนที่เข้าเรียน ซึ่งมักมีปัญหา เช่น เด็กหญิงต้องเรียนหลักสูตรที่ออกแบบมาให้เด็กชาย หรือชนกลุ่มน้อยต้องละทิ้งภาษาและความเชื่อของตนเพื่อเข้าเรียนที่เดียวกับบุคคลทั่วไป นอกจากนี้การสอนประวัติศาสตร์ในโรงเรียนยังละเลยไม่กล่าวถึงการมีอยู่ของชาติพันธุ์บางกลุ่มอีกด้วย
3. การทำให้เกิดความหลากหลายทางการศึกษา เพราะที่ผ่านมา เป็นการจัดการศึกษาที่ให้เด็กปรับตัวเข้าหาการศึกษาที่มีอยู่ มากกว่าการศึกษาให้สอดคล้องกับผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก

บทบัญญัติเรื่องจากการเลือกปฏิบัติทางการศึกษานั้นระบุไว้ในสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ โดยกำหนดพันธะแก่แต่ละประเทศในการจัดการเลือกปฏิบัติเพื่อให้เด็กทุกคนเข้าถึงการศึกษาไปเป็นจนถึงการจัดการเลือกปฏิบัติโดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือ โดยพิจารณาบทบาทบทเรียนต่างๆ ที่มีอคติผู้หญิง คนพิการหรือชนกลุ่มน้อย

(การศึกษาทางเลือก)

โดย

ดร. รุ่งเรือง สุขาภิรมย์

ที่ปรึกษาด้านวิจัยและประเมินผลการศึกษา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

มกราคม 2549

การจัดการศึกษาโดย องค์กรทางสังคมต่าง ๆ (การศึกษาทางเลือก)

1. หลักการ แนวคิด และนโยบาย

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ต้องการยกระดับความรู้ขั้นพื้นฐานของคนไทยให้สูงขึ้น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ร่วมกันอย่างสันติและสงบสุข ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นไปอย่างรุนแรงและรวดเร็ว จึงกำหนดให้คนไทยทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ประกอบกับแนวคิดของการกระจายอำนาจ และการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่าง ๆ รวมถึงเพื่อให้เกิดความหลากหลายในทางปฏิบัติที่เป็นโอกาสและทางเลือกแก่ประชาชนไทยทุกกลุ่มเหล่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 จึงได้กำหนดให้ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่นอกจากจะดำเนินการโดยรัฐ เอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้วยังให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นมีสิทธิจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานด้วย โดยจะต้องมีการออกกฎกระทรวงรองรับการดำเนินงานดังที่ได้ระบุไว้ในมาตรา 12

โดยที่แนวคิดของการจัดการศึกษาตาม มาตรา 12 มีลักษณะหรือรูปแบบที่เรียกว่า “การศึกษาทางเลือก” (alternative education) ซึ่งที่เป็นการจัดการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นหลากหลายในรูปแบบและวิธีการตามปรัชญา แนวคิดที่ใช้หลักของศาสนา หลักของธรรมชาติ หลักการพัฒนาแบบองค์รวมในการจัดการศึกษา เพื่อสนองตอบต่อกลุ่มเป้าหมายที่มีความแตกต่างกันไป เป็นประเด็นที่คนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจ ดังนั้น เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการศึกษาทางเลือก พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงได้บัญญัติสาระต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการดำเนินงานขององค์กรดังกล่าว เช่น ให้สามารถจัดในสถานศึกษาประเภทศูนย์การเรียน (ม.18(3)) ที่ไม่จำเป็นต้องใช้ระเบียบ กฎเกณฑ์ เช่นเดียวกับสถานศึกษาประเภทโรงเรียนทั่วไป เช่น การกำหนดให้ไม่ต้องมีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (ม. 40) ผู้สอนไม่จำเป็นต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ (ม.53) แต่มีการควบคุมคุณภาพโดยมีระบบการประกันคุณภาพภายใน (ม.48) และได้รับการประเมินคุณภาพภายนอก เช่นเดียวกับสถานศึกษาทุกแห่ง (ม.49) และรัฐยังส่งเสริม

สนับสนุนการดำเนินงาน โดยกำหนดให้องค์กรเหล่านี้มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ทั้งในเรื่องของความรู้ เงินอุดหนุนการจัดและการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษี (ม. 13 ,ม.14 และ 61)

2. ศูนย์การเรียนรู้ : รูปแบบของสถานศึกษาทางเลือก

มาตรา 12 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้ให้การรับรองสิทธิภาคสังคมและประชาชน ทั้งบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น สามารถที่จะเป็นผู้จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ นอกเหนือจากเดิมที่รัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดอยู่พร้อมกับกำหนดไว้ในมาตรา 18(3) กำหนดให้มีสถานศึกษาอีกประเภทหนึ่ง (ที่มีความแตกต่างไปจากโรงเรียน) เรียกชื่อว่า “ศูนย์การเรียนรู้”

พิจารณาตามความในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ คำ “ศูนย์การเรียนรู้” ที่ปรากฏในมาตรา 18(3) แสดงความหมายใน 3 ลักษณะใหญ่ คือ

1) ศูนย์การเรียนรู้ เป็น “สถานศึกษา” ประเภทหนึ่ง เช่นเดียวกับโรงเรียนและสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย

2) ศูนย์การเรียนรู้ เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาปฐมวัย และการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3) ผู้จัด “ศูนย์การเรียนรู้” ดำเนินการได้ทั้งโดยภาครัฐ ได้แก่ หน่วยงานจัดการศึกษา นอกโรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และโดยภาคสังคมที่มีความหลากหลาย ได้แก่ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันสังคมอื่น

นอกจากนั้น ศูนย์การเรียนรู้ยังมีความเชื่อมโยงไปถึงข้อกำหนดในเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกัน ดังนี้

1) การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ดำเนินการโดยบุคคล ครอบครัว และสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ที่ระบุให้สิทธิไว้ในมาตรา 12 จะมีสถานภาพทางกฎหมายเป็น ศูนย์การเรียนรู้

2) ศูนย์การเรียนรู้ มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ตามควรแก่กรณี ตามมาตรา 14 และตามมาตรา 61 การจัดสรรเงินอุดหนุนการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น

3) ศูนย์การเรียนรู้มีหน้าที่ต้องดำเนินการในฐานะที่เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน (เช่นเดียวกับโรงเรียน) ในข้อกำหนดต่าง ๆ ได้แก่

- (1) จัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบ (ในระบบ นอกกระบบ ตามอัธยาศัย) ตามมาตรา 15
- (2) ต้องยึดแนวการจัดการศึกษาการจัดกระบวนการเรียนรู้ การประเมินผู้เรียน และใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พร้อมทั้งจัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษาของตน ตามกำหนดในหมวดที่ 4
- (3) อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามมาตรา 34 และมีความผูกพันกับเขตพื้นที่การศึกษา ตามมาตรา 37
- (4) อยู่ภายใต้ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาตามหมวด 6
- (5) เรื่องที่ได้รับการยกเว้นเป็นกรณีเฉพาะ ได้แก่ ไม่ต้องมีคณะกรรมการสถานศึกษา ตามมาตรา 40 ครูและบุคลากรของศูนย์การเรียนรู้ไม่ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ ตามมาตรา 53

กล่าวได้ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และได้เปิดโอกาสให้องค์กรทางสังคมต่าง ๆ มีสิทธิจัดการศึกษาตามแนวทางของการศึกษาทางเลือกในรูปแบบของสถานศึกษาที่เรียกว่า “ศูนย์การเรียนรู้” แต่ทั้งนี้ การดำเนินงานต้องเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในกฎระเบียบต่าง ๆ

3. การเคลื่อนไหวของการศึกษาทางเลือกในระดับสากล

จากรายงานการสัมมนาระดับชาติเพื่อการพัฒนาการศึกษาทางเลือก ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างนักการศึกษาด้าน “การศึกษาเสรี” ในเอเชียและแปซิฟิก อันได้แก่ ประเทศออสเตรเลีย เดนมาร์ก อินเดีย ญี่ปุ่น นิวซีแลนด์ รัสเซีย เกาหลีใต้ ฮ่องกง และประเทศไทย ซึ่งจัดโดยสถาบันแห่งชาติเพื่อการวิจัยนโยบายการศึกษาของญี่ปุ่น (National Institutes of Educational Policy Research -NIER) ณ กรุงโตเกียวประเทศญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 18 – 27 มีนาคม 2545 ผลการสัมมนาได้ข้อมูลว่าการจัดการศึกษาทางเลือกในทุก ๆ ประเทศเริ่มด้วยบริบทของแต่ละประเทศที่สะท้อนถึงภูมิหลังทางวัฒนธรรม การเมือง และสังคม และเริ่มได้รับการยอมรับจากฝ่ายต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น

สำหรับประเทศเกาหลีใต้และไต้หวัน ซึ่งอาจเป็นตัวแทนของภูมิภาคเอเชียตะวันออกได้นั้น การจัดการศึกษาทางเลือกยังคงอยู่ในระยะเริ่มต้น โดยในเกาหลีใต้นั้น โรงเรียนที่จัดการศึกษาเสรี (free schools) เพิ่งเป็นที่ยอมรับว่าเป็นสถานศึกษาทางเลือกใน

ระบบการศึกษาที่เป็นมาตรฐานเมื่อกลางทศวรรษ 1990 (พ.ศ. 2533-2543) นี้เอง และความตระหนักของสังคมในเรื่องการศึกษาทางเลือกและจำนวนโรงเรียนที่จัดการศึกษาเสรีก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ส่วนในไต้หวัน มีการก่อตั้งโรงเรียนที่จัดการศึกษาเสรีขึ้นครั้งแรกเมื่อทศวรรษ 1990 ภายหลังการประชุมประท้วงเพื่อการปฏิรูปการศึกษาในกรุงไทเปเมื่อ พ.ศ.2537 ในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งสภาพแวดล้อมของญี่ปุ่นคล้ายคลึงกับสภาพแวดล้อมของไต้หวันและเกาหลีใต้ ได้มีสถานศึกษาที่จัดการศึกษาทางเลือกเกิดขึ้นมาใหม่ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตั้งแต่ทศวรรษ 1980 (พ.ศ. 2523-2533) เป็นต้นมา จำนวน โรงเรียนที่จัดการศึกษาเสรี และสถานศึกษาแบบ free space ทั่วประเทศเพิ่มขึ้นสูงมาก

ในประเทศรัสเซีย การพัฒนาการศึกษาที่ไม่มีการจัดระดับชั้นเรียน ในสถานศึกษาปัจจุบันที่เรียกว่า park school เริ่มต้นทศวรรษ 1990 (พ.ศ.2533-2543) โรงเรียนที่จัดการศึกษาเสรีเหล่านี้เริ่มได้รับการสนับสนุนภายใต้การชักจูงของนักวิทยาศาสตร์ ครู และนักหนังสือพิมพ์ที่มีความเชื่อในเรื่องเสรีภาพของปัจเจกบุคคล

สำหรับในประเทศไทย การก่อตั้งโรงเรียนที่จัดการศึกษาเสรีเริ่มต้นเมื่อทศวรรษ 1980 (พ.ศ.2523-2533) พร้อมๆ กับความก้าวหน้าของประเทศในด้านการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย โรงเรียนหลายๆ แห่งที่ก่อตั้งขึ้นในปัจจุบันมุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กที่ถูกทอดทิ้ง เด็กกำพร้า และเด็กที่ด้อยโอกาส บางโรงเรียน เช่น หมู่บ้านเด็ก (โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก) ยังใช้โรงเรียนเป็นบ้านที่อยู่อาศัยสำหรับเด็ก ๆ ด้วย โดยให้อาหาร ที่พัก เสื้อผ้า และยารักษาโรคแก่เด็ก เช่นเดียวกับในประเทศอินเดีย ซึ่งมีประวัติอันยาวนาน ด้านการศึกษาแบบองค์รวมในระบบการศึกษาแบบดั้งเดิม มีการจัดการศึกษาทางเลือกเพื่อตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้ของเด็กที่ด้อยโอกาสจำนวนมากที่ไม่ได้ไปโรงเรียนหรือไม่สามารถไปเข้าเรียนในโรงเรียนปกติได้

ในประเทศออสเตรเลีย การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในระหว่างทศวรรษ 1960-1970 (พ.ศ.2503-2523) เป็นตัวกระตุ้นให้มีการจัดการศึกษาทางเลือกขึ้น อย่างไรก็ตาม การก่อตั้งโรงเรียนที่จัดการศึกษาเสรีขึ้นใหม่ ก็ได้ชะลอตัวลง ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 (พ.ศ.2513-2523) เป็นต้นมา ส่วนในประเทศนิวซีแลนด์ ในช่วง 150 ปีที่ผ่านมา มีโรงเรียนที่จัดการศึกษาเสรีที่พ่อแม่ ผู้ปกครองก่อตั้งขึ้นอย่างน้อยที่สุด 15 - 20 โรงเรียน และโดยที่เป็น

ประเทศขนาดเล็ก นิวซีแลนด์จึงมีสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปที่สนับสนุนการปฏิรูปทางสังคม และประชาชนก็เคยชินกับการทดลองและการแลกเปลี่ยนอำนาจในระดับหนึ่ง

ผลการสัมมนาในครั้งนั้นได้ข้อสรุปว่า

1. หลักการของความหลากหลาย การเคารพนับถือซึ่งกันและกัน และการตอบสนองความต้องการของปัจเจกบุคคลเป็นค่านิยมที่สำคัญยิ่งของระบอบประชาธิปไตย และเป็นค่านิยมที่ต้องได้รับการเคารพนับถือในบริบทของการศึกษาทางเลือกด้วย

2. การให้โอกาสแก่คนทุกคน ความยุติธรรมและความเสมอภาค ซึ่งเป็นหลักการปกครองของระบอบประชาธิปไตย เป็นสิ่งสนับสนุนการศึกษาทางเลือกโดยแท้จริง

3. รัฐบาลของประเทศต่างๆ ต้องเร่งตรวจสอบข้อขัดแย้งระหว่างนโยบายของตน และสิทธิของประชาชนในการได้รับการศึกษาแบบเสรีที่เหมาะสม ตามที่ประกาศไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration on Human Rights) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (International Bill of Human Rights) ด้วย และใช้ดุลยพินิจพิจารณาพันธกิจของตนในการจัดการศึกษาตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากทัศนะของ “ผู้ที่ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียน” “ผู้ที่ปฏิเสธที่จะเข้าเรียนในโรงเรียน” และ “ผู้ที่ออกกลางคัน”

4. รัฐบาลควรเคารพนับถือสิทธิของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ในการใช้เสรีภาพของตนในการเลือกเข้ารับการศึกษานอกระบบ และสิทธิของประชาชนในการก่อตั้งโรงเรียน ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 13 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)

5. กฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ ควรให้ความเคารพนับถือคุณสมบัติของการศึกษาทางเลือกในด้านเสรีภาพและความหลากหลายซึ่งสอดคล้องกับการรับรองสิทธิมนุษยชนที่รัฐธรรมนูญของชาติต่างๆ ส่วนใหญ่ให้การสนับสนุน

6. การศึกษาต้องได้รับการคุ้มครองและการปกป้องตามกฎหมายจากผลประโยชน์ทางการเมืองของสมาชิกพรรค และการเปลี่ยนแปลงในรัฐบาลทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

7. รัฐบาลมีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องจัดสภาพแวดล้อมซึ่งพ่อแม่ ผู้ปกครอง มีสิทธิที่จะเลือกในการตัดสินใจหาแนวทางการศึกษาให้แก่บุตรหลานของตน และการสนับสนุนสิทธิการเลือกบนฐานของความเสมอภาคเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเท่าๆกัน

8. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการศึกษาทุกคน รวมทั้งนักการศึกษาด้านการศึกษาทางเลือกและผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ อาทิ ข้าราชการ และผู้กำหนดนโยบายควรร่วมกันทำงาน ในการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันข้อมูลและความคิดเห็นกันเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็ก

9. บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ในการมีส่วนร่วมในการศึกษาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการศึกษาศึกษาของเด็ก พ่อแม่ ผู้ปกครอง จึงจำเป็นต้องแสดงให้เห็นถึงความสนใจและการเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาของบุตรหลานอย่างเพียงพอมากกว่าปล่อยความรับผิดชอบทั้งหมด ให้แก่ครูและระบบการเรียนการสอน

10. กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้นเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถเอื้อประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน ดังนั้น การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้นี้มากกว่าการบีบบังคับจึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง บทบาทของครูในฐานะ “เพื่อนสนิท” และการเคารพนับถือตนเองของครูและการคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนเป็นสิ่งที่ต้องให้การยอมรับด้วย

11. วงการวิชาการและกลุ่มผู้มีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางเลือกควรดำเนินการวิจัยเพิ่มเติมในอุปสรรคที่พบในการนำเสนอหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนของรัฐที่ปรับปรุงใหม่ รวมถึงการแลกเปลี่ยนข้อค้นพบและประสบการณ์ของตนกับผู้อื่นที่มีส่วนร่วมในการทำงาน

12. การสร้างเครือข่ายผู้สนับสนุนและเครือข่ายปัจเจกบุคคลที่มีพลัง ซึ่งเป็นตัวแทนของรูปแบบการเรียนการสอนที่หลากหลายในการจัดการศึกษาทางเลือกเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเครือข่ายดังกล่าวจะมีบทบาทในการประสานงาน การแลกเปลี่ยนแบ่งปันองค์ความรู้และประสบการณ์ และการพัฒนากลไกสนับสนุนที่ดียิ่งขึ้นด้วยความพยายามของส่วนรวม เพื่อกระตุ้นให้สถาบันระดับท้องถิ่นระดับชาติ และระดับนานาชาติ ได้รับรู้อย่างรวดเร็ว

13. องค์การระหว่างประเทศ อาทิ องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก และกองทุนสงเคราะห์เด็กแห่งสหประชาชาติ หรือยูนิเซฟ ควรดำเนินการจัดสัมมนาหรือจัดการประชุมปฏิบัติการว่าด้วยการศึกษาทางเลือก ในระดับนานาชาติ/ระดับภูมิภาคอย่างสม่ำเสมอเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กๆ

14. ส่งเสริมสนับสนุนการยอมรับและการเคารพนับถือความสัมพันธ์ระหว่างกันของมนุษย์ รวมทั้งความสัมพันธ์ของเรากับสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตทั้งหมด รวมถึงการสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้และความเข้าใจในเรื่องพื้นฐานด้านจิตวิญญาณของการดำรงชีวิตของเรากับการศึกษา

4. สภาพปัจจุบันของประเทศไทย

ปัจจุบันได้มีการจัดการศึกษาทางเลือกที่เทียบได้เป็นระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่บ้างแล้วในกลุ่มเล็ก ๆ ตามแนวคิดด้านจิตวิทยา ปรัชญา ศาสนธรรมและมนุษยธรรม ที่เน้นว่าการศึกษาเป็นการเรียนรู้ชีวิตหรือเป็นวิถีชีวิตที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ มุ่งให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของผู้เรียน ซึ่งนอกจากจะช่วยพัฒนาปัจเจกบุคคลแล้วยังมุ่งเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นการสะท้อนว่าการพัฒนาที่แท้และยั่งยืนต้องเกิดจากความต้องการและการดำเนินงานของภาคประชาชนเป็นสำคัญ การศึกษาทางเลือกจึงเป็นแนวทางหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษابนฐานของชุมชน แต่ในระยะเวลาที่ผ่านมา กฎ ระเบียบของรัฐไม่เอื้อต่อการดำเนินงานและการจัดการศึกษาของกลุ่มดังกล่าว จึงทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างไม่คล่องตัว และบางส่วนต้องดำเนินการอย่างไม่เปิดเผย หรือตรงไปตรงมา เช่น การจัดการศึกษาโดยครอบครัว หรือมูลนิธิ ที่ต้องใช้วิธีการนำเด็กไปจดทะเบียนไว้กับโรงเรียนที่มีปริญญาศึกษาตรงกัน หรือสถานประกอบการที่จัดการศึกษาให้แก่คนงานของตนเองได้อย่างครบวงจรแต่ต้องดำเนินการในรูปของศูนย์การเรียนของหน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น

กลุ่มเป้าหมายผู้เรียนที่ได้รับบริการการศึกษาที่จัดโดยองค์กร ประเภทบุคคล ชุมชน องค์กรเอกชน (มูลนิธิ) สถานประกอบการ สถาบันศาสนา ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มด้อยโอกาส ประเภทต่างๆ เช่น กลุ่มที่มีฐานะยากจน เด็กที่ขาดผู้ดูแล ครอบครัวแตกแยกเด็กเร่ร่อน และมีปัญหาด้านสังคมอื่น ๆ เด็กที่อยู่ในชนบทห่างไกล กลุ่มแรงงาน เด็กพิการประเภทต่างๆ รวมถึงเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่องค์กรของรัฐไม่สามารถจัดบริการได้อย่างเหมาะสมหรือนำบริการการศึกษาให้เข้าถึงผู้เรียนได้ โดยองค์กรเหล่านี้ดำรงอยู่ได้ด้วยภาระระดมทุนจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งบางครั้งไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีคุณภาพและต่อเนื่องเท่าที่ควร

องค์กรทางสังคมที่ได้ดำเนินการจัดการศึกษาหรือจัดกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ตามความต้องการที่แตกต่างหลากหลายของกลุ่มเป้าหมาย เช่นการจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือที่เรียกกันในระดับสากลว่า Home School นั้น เกิดจากรากฐานดั้งเดิมของไทยในอดีตที่มีบ้านและวัดเป็นสถานเรียนรู้สำคัญ จึงมีครอบครัวกลุ่มหนึ่งที่มีความคิดว่าพ่อแม่ มีหน้าที่ในการสร้างลูก จึงได้จัดการศึกษาให้แก่ลูกเอง เริ่มจาก 2-3 ครอบครัวในช่วงปี 2520-2530 และปัจจุบันได้ขยายเพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่า 100 ครอบครัวกระจายอยู่ทั่วประเทศ และมีพัฒนาการสู่การรวมกลุ่มครอบครัว บางส่วนมีการประสานเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถานศึกษาที่ยอมรับจดทะเบียนเด็กไว้ในโรงเรียน ในขณะที่กฎหมายของรัฐยังไม่เปิดให้ครอบครัวจัดการศึกษาเองได้ ปัจจุบันได้มีศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเกิดขึ้น และพัฒนาขึ้นเป็นสมาคมชื่อว่า “สมาคมบ้านเรียนไทย”

นอกจากนี้ ยังมีมูลนิธิและศูนย์การเรียนรู้ที่ดำเนินการจัดการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะต่างๆ เช่น มูลนิธิที่จัดการศึกษาให้เด็กด้อยโอกาสหรือเด็กพิการ ได้แก่ มูลนิธิเด็ก มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก มูลนิธิสงเคราะห์เด็กกำพร้าแห่งประเทศไทย มูลนิธิสถาบันแสงสว่าง มูลนิธิมนุษยธรรม หรือสถานประกอบการที่จัดศูนย์การเรียนรู้แบบการศึกษา นอกโรงเรียนที่มีอยู่ไม่ต่ำกว่า 100 แห่ง เช่น ศูนย์การเรียนรู้บ้านต้นซุง ศูนย์การเรียนรู้ของ บริษัท ไซโจเคนกิ บริษัทปูนซีเมนต์ไทย บริษัทศรีไทยซูเปอร์แวร์ ศูนย์การเรียนรู้ของภูมิปัญญา เช่น คุรุบาทุทนิทัศน์ ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม ศูนย์การเรียนรู้ของสถาบันศาสนาต่างๆ กลุ่มกิจกรรมทางการศึกษาที่มีเจตนาในการจัดกระบวนการวิชาความรู้ให้แก่กลุ่มเป้าหมายของตน เช่น มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน สถาบันพัฒนาศักยภาพชุมชน เป็นต้น

เนื่องจากการจัดการศึกษาตามมาตรา 12 นั้น จะดำเนินการได้ต้องประกอบด้วยปัจจัยหลายประการ การนำเสนอสภาพปัจจุบันในรายงานฉบับนี้ ได้สรุปผลตามปัจจัยที่สำคัญ 5 ประการดังนี้

4.1 การออกกฎหมายรองรับ

สภาพปัจจุบัน

1) กฎกระทรวงที่แล้วเสร็จ

(1) กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 ประกาศใช้เมื่อ 17 กันยายน 2547 ขณะนี้มีครอบครัวจดทะเบียน 26 ครอบครัว

(2) กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิของสถานประกอบการในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในศูนย์การเรียนรู้ ประกาศใช้เมื่อ 17 กันยายน 2547 ขณะนี้มีสถานประกอบการจดทะเบียน 1 แห่ง

(3) กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพุทธศาสนา พ.ศ. 2548

2) กฎกระทรวงที่อยู่ระหว่างดำเนินการ

ร่างกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานขององค์กรชุมชนและองค์กรเอกชนรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ ยกร่างโดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา นำเสนอคณะกรรมการกฤษฎีกาฯ คณะที่ 4 เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2547

คณะกรรมการกฤษฎีกาฯ มีมติในประเด็นการลดหย่อนภาษีโดยให้กระทรวงศึกษาธิการหารือร่วมกับกระทรวงการคลัง ว่าควรจะเป็นเรื่องใด อย่างไร แล้วยกร่างพระราชกฤษฎีกาหรือร่างกฎกระทรวง แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ คณะกรรมการกฤษฎีกาฯ ให้พิจารณาถึงการลดหย่อนยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาแก่ครอบครัว สถานประกอบการ ตามมาตรา 14 เพื่อเป็นการระดมทรัพยากรจากองค์กรต่างๆ ตามมาตรา 58 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ด้วย ขณะนี้การดำเนินงานในเรื่องการลดหย่อนยกเว้นภาษีขององค์กรต่าง ๆ ตามมาตรา 14 ยังไม่ได้ข้อสรุป

อย่างไรก็ตาม กฎกระทรวงฉบับนี้ได้ถูกกำหนดอยู่ในแผนพัฒนากฎหมายตามนโยบายพิเศษของรัฐบาลในความรับผิดชอบของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ที่ต้องเร่งรัดดำเนินการจัดตั้งให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาภายในเดือนกันยายน 2548 ซึ่งขณะนี้ร่างกฎกระทรวงดังกล่าวแล้วเสร็จและอยู่ระหว่างการนำเสนอต่อคณะอนุกรรมการดำเนินการพัฒนากฎหมายของส่วนราชการ เพื่อส่งให้คณะรัฐมนตรีต่อไป

3) กฎหมายที่ยังมิได้ดำเนินการ

(1) กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันศาสนาอื่น ๆ นอกเหนือจากสถาบันศาสนาพุทธ

(2) กฎหมายว่าด้วยเงินอุดหนุนจากรัฐในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามมาตรา 14 (2) ของทุกองค์กร

(3) กฎหมายว่าด้วยการลดหย่อน หรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาสำหรับองค์กรต่างๆ ที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามมาตรา 14(3) ของทุกองค์กร

ในข้อนี้พระราชกฤษฎีกา ออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร (ฉบับที่ 420) พ.ศ. 2547 ให้มีการยกเว้นภาษี สำหรับเงินได้ที่จ่ายเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อสนับสนุนการศึกษา ไม่รวมถึงสถานศึกษาในรูปแบบศูนย์การเรียนที่จัดโดยองค์กรต่างๆ ตามมาตรา 12 (คำว่าสถานศึกษาตามพระราชกฤษฎีกาดังกล่าว หมายถึง สถานศึกษาของทางราชการ สถานศึกษาองค์การของรัฐบาล โรงเรียนเอกชน หรือสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยสถาบันอุดมศึกษาเอกชน) และกระทรวงการคลัง ต้องการข้อมูลการจัดการศึกษาตาม มาตรา 12 ที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ซึ่งขณะนี้ยังมีอยู่น้อย

ข้อสังเกตในการออกกฎหมาย

1. หลายๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้ปฏิบัติมีความเห็นว่า กฎกระทรวงที่ประกาศใช้มีลักษณะเป็นกฎหมาย กำกับ ควบคุมมากกว่าส่งเสริม สนับสนุน ตามหลักการ/แนวคิดเดิม แม้ว่าคณะกรรมการกถำกันกรองๆ และคณะรัฐมนตรีจะมีมติให้การร่างกฎกระทรวงโดยเน้นหลักการของการส่งเสริม

2. แม้ว่าการออกกฎหมายด้านสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามมาตรา 12 จะแล้วเสร็จ แต่กฎหมายด้านสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ยังไม่แล้วเสร็จ ทำให้ไม่เกิดการปฏิบัติอย่างแพร่หลาย

3. มีความลักลั่นในการออกกฎหมาย โดยพบว่า แนวปฏิบัติในการอนุญาตให้ครอบครัวจดทะเบียนได้ ต้องให้คณะกรรมการเขตพื้นที่พิจารณา ขณะที่การจดทะเบียนของสถานประกอบการสามารถดำเนินการได้ เมื่อผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาเห็นชอบ โดยไม่ต้องนำเข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการเขตพื้นที่ และขณะเดียวกัน กฎกระทรวงว่าด้วย สิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพุทธศาสนา ระบุให้สถานศึกษาได้รับการสนับสนุนในด้านวิชาการและเงินอุดหนุนจากรัฐ สำหรับการจัดการศึกษา ขณะที่ฉบับอื่นๆ มิได้กล่าวถึง

สิ่งที่ต้องดำเนินการต่อไป

เร่งรัดการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งหมดให้แล้วเสร็จในปีงบประมาณ 2549 ดังนี้

1. กฎกระทรวงว่าด้วยการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยบุคคล องค์กรวิชาชีพ สถาบันสังคมอื่น ๆ
2. กฎกระทรวงว่าด้วยการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันศาสนาอื่น ๆ
3. กฎหมายว่าด้วยเงินอุดหนุนจากรัฐในการจัดการศึกษาตามมาตรา 14(2)
4. กฎหมายว่าด้วยการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษี สำหรับค่าใช้จ่ายในการศึกษา สำหรับองค์กรต่าง ๆ ที่จัดการศึกษาตามมาตรา 14 (3)

4.2 ความรู้ ความเข้าใจ และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการทำงานของผู้เกี่ยวข้อง สภาพปัจจุบัน

การเปิดให้องค์กรต่าง ๆ นอกเหนือจากภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดการศึกษา นับว่าเป็นเรื่องใหม่ที่ข้าราชการส่วนใหญ่ไม่คุ้นเคย และยังมองการศึกษาในรูปแบบเก่า การขับเคลื่อนนโยบายในเรื่องนี้จึงเป็นไปได้ค่อนข้างช้า นับตั้งแต่การออกกฎหมายด้วยแนวคิดของความไม่ไว้วางใจ กฎหมายจึงมีลักษณะของการควบคุมมากกว่าส่งเสริมสนับสนุน และเนื่องจากรูปแบบการจัดการศึกษาขององค์กรต่าง ๆ ตามมาตรา 12 จะมีลักษณะยืดหยุ่น แตกต่างจากการศึกษาในระบบที่มีรูปแบบแน่นอน โดยส่วนใหญ่จะเป็นการผสมผสานของการศึกษานอกระบบและอรรถาศัย ประกอบกับหลายองค์กรยึดแนวการดำเนินงานตามปรัชญาการศึกษาทางเลือก ที่คนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องยังมีความรู้ ความเข้าใจไม่มากพอ เป็นผลให้ครอบครัวยังไม่มีความมั่นใจและขอจดทะเบียนไป 26 ครอบครัว แม้ว่าผู้ที่สนใจจะขอจดทะเบียนจะมีมากขึ้น อย่างไรก็ตามขณะนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะเขตพื้นที่การศึกษาได้เริ่มเข้าใจและให้ความสนใจมากขึ้นเป็นลำดับ

สิ่งที่ต้องดำเนินการต่อไป

ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การนำนโยบายเรื่องนี้ไปปฏิบัติเป็นไปตามเป้าหมาย จำเป็นต้องทำให้ข้าราชการที่เกี่ยวข้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และวัฒนธรรมการทำงาน มองเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขององค์กรต่างๆ ซึ่งเป็นนโยบายหลักของรัฐและเป็นแนวทางของการบริหารบ้านเมืองยุคใหม่ โดยการสร้างความรู้ ความเข้าใจ จนถึงระดับการเปลี่ยนแปลงแนวคิด วิธีการทำงาน ให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งใน

5) สนับสนุนให้เกิดปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาขององค์กรต่างๆ ทั้งในเรื่องของธนาคารหลักสูตร ระบบการเทียบโอน แหล่งเรียนรู้ การใช้ระบบเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ที่กว้างขวางหลากหลาย ฯลฯ

6) สนับสนุนให้เกิดการวิจัย สะสมองค์ความรู้ที่เกิดจากการจัดการศึกษาขององค์กรต่างๆ และบริหารจัดการให้เกิดการนำไปใช้ประโยชน์อย่างแพร่หลาย เพราะการดำเนินงานดังกล่าวถือว่าเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่จะช่วยยกระดับคุณภาพของคนไทยส่วนใหญ่ได้

4.4 การเชื่อมโยงกับการศึกษาในระบบ

สภาพปัจจุบัน

ขณะนี้ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวบางแห่งได้เชื่อมโยงกับการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การให้ผู้เรียนเรียนบางวิชาที่โรงเรียน เรียนบางวิชาที่บ้าน ซึ่งถ้าพัฒนาให้เกิดความเชื่อมโยงกันมากขึ้นได้จะช่วยเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันที่จะทำให้เกิดการจัดการศึกษามีความหลากหลาย สามารถเข้าถึงผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายต่างๆ รวมถึงเป็นการใช้ทรัพยากรทั้งด้านอาคารสถานที่ บุคลากร วิชาที่มีประสิทธิภาพ เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน จนทำให้การศึกษาเป็นไปอย่างกว้างขวาง ตอบสนองผู้เรียนได้ตลอดชีวิต ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดให้สถานศึกษาจัดการศึกษาได้ 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ นอกระบบ และอรรถาศัย แต่ในทางปฏิบัติยังไม่เกิดการดำเนินงาน

แนวทางการดำเนินงานต่อไป

ควรมีการวิจัยนำร่องการจัดการศึกษา 3 รูปแบบ โดยส่วนหนึ่งเป็นการเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนที่จัดการศึกษาในระบบโรงเรียน และหน่วยจัดการศึกษาตามมาตรา 12

4.5 การติดตามประเมินผล

สภาพปัจจุบัน

หน่วยปฏิบัติทั้งในส่วนกลางและเขตพื้นที่ยังไม่มี การติดตามการดำเนินงานในเรื่องนี้อย่างเป็นระบบ และเผยแพร่ต่อสาธารณะชน คงมีเฉพาะสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ที่ดำเนินการติดตามและประเมินผลเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษา

ส่วนกลาง เขตพื้นที่ ด้วยวิธีการหลากหลาย เช่น การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง ภาครัฐและองค์กรต่างๆ การจัดทำคู่มือแนวทางปฏิบัติให้ผู้เกี่ยวข้อง

4.3 การส่งเสริมสนับสนุน จูงใจ

สภาพปัจจุบัน

ยังไม่มีความชัดเจนในเรื่องนี้ เพราะกฎหมายสิทธิประโยชน์ยังไม่มี การดำเนินงาน รวมถึงองค์กรรับผิดชอบในส่วนกลางยังไม่ได้ทำหน้าที่ตามภารกิจเท่าที่ควร เขตพื้นที่ซึ่งมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุน มีข้อจำกัดด้วยเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบคุ้นเคยกับรูปแบบของการศึกษาในระบบ ขณะนี้การจัดการศึกษาขององค์กรต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นการศึกษานอกระบบ ผสมกับการศึกษาตามอัธยาศัย และมีความหลากหลายยืดหยุ่นมาก จึงเป็นอุปสรรคต่อการจดทะเบียนและการดำเนินงานในขั้นตอนต่อไป ทั้งในเรื่องการส่งเสริมสนับสนุน การวัดประเมินผลผู้เรียน และการเทียบโอนผลการเรียน นอกจากนี้ ระบบการศึกษาในภาพรวมยังไม่ได้เตรียมการรองรับ การจัดการศึกษาขององค์กรต่างๆ ในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา

สิ่งที่ต้องดำเนินการต่อไป

- 1) ในส่วนกลาง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบตามกฎหมายต้องกำหนดให้มีองค์กรรองรับภารกิจชัดเจน ที่สามารถให้การช่วยเหลือสนับสนุนอย่างเป็นระบบ และครบวงจรและให้มีคณะกรรมการที่มีองค์ประกอบเป็นผู้แทนมาจากองค์กรต่าง ๆ ร่วมด้วย
- 2) ในระดับเขตพื้นที่ ควรมีเจ้าหน้าที่จากการศึกษานอกระบบ โรงเรียน เข้าไปร่วมช่วยเหลือสนับสนุนการดำเนินงานการจัดการศึกษาขององค์กรต่างๆ ด้วย
- 3) ส่งเสริมสนับสนุน องค์กรเครือข่ายต่างๆ ที่มีอยู่แล้ว และสร้างเครือข่ายใหม่ให้มีความพร้อมเพื่อเป็นกลไกของรัฐหน้าที่ประสานเชื่อมโยงหน่วยจัดการศึกษาที่มีอยู่ และที่จะเกิดขึ้นต่อไป
- 4) ปรับระบบการศึกษาที่มีอยู่ทั้งในเรื่องของหลักสูตร มาตรฐาน การวัดและประเมินผล การเทียบโอน การเข้าศึกษาต่อ ให้เอื้อต่อการจัดการศึกษาขององค์กรเหล่านี้

แนวทางการดำเนินงานต่อไป

ให้หน่วยงานทั้งในส่วนกลางและเขตพื้นที่ดำเนินงานติดตามและประเมินผล
การจัดการศึกษาตามมาตรา 12 และรายงานให้สาธารณะชนทราบ โดยกำหนดเป็นประเด็น
สำคัญที่ต้องดำเนินการอยู่ในแผนปฏิบัติการของแต่ละหน่วยงาน

เครือข่ายการศึกษาทางเลือก

1. เพื่อพัฒนา ปรัชญา การศึกษาทางเลือกให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยและวัฒนธรรมไทย
2. เพื่อพัฒนา ปรัชญา การศึกษาทางเลือกให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยและวัฒนธรรมไทย
3. เพื่อพัฒนา ปรัชญา การศึกษาทางเลือกให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยและวัฒนธรรมไทย
4. เพื่อพัฒนา ปรัชญา การศึกษาทางเลือกให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยและวัฒนธรรมไทย
5. เพื่อพัฒนา ปรัชญา การศึกษาทางเลือกให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยและวัฒนธรรมไทย

เครือข่ายมหาวิทยาลัยภาคเหนือ

โดย

นายชัชวาล ทองดีเลิศ

ผู้อำนวยการวิทยาลัยการจัดการทางสังคม จังหวัดเชียงใหม่

ปัญหาของระบบการศึกษาในกระแสหลัก

วิกฤตการณ์ของการศึกษาในกระแสหลัก คือ เรียนในห้อง ท่องจำ คิดอะไรไม่เป็น ทำอะไรไม่เป็น ไม่เข้าใจท้องถิ่น ไม่รักท้องถิ่น ไม่มีงานทำ อยู่ชุมชนไม่เป็นสุข หลังไหลเข้าเมือง บริโภคฟุ่มเฟือย รุนแรง พฤติกรรมเลวร้าย เหล่านี้เป็นผลผลิตหรือวิกฤติของการศึกษาในระบบ

สาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ของระบบการศึกษาไทยนั้นคือ

1. เป้าหมาย ปรัชญาการศึกษา มุ่งผลิตบุคลากรเพื่อตอบสนองทิศทางการพัฒนาอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม ในระบบทุนนิยม จึงนำเอาเนื้อหา หลักสูตรจากประเทศทุนนิยมมาใช้เป็นหลัก การศึกษาจึงยังครอบงำให้คนอยู่ภายใต้กระแสหลัก

2. เป็นการศึกษาในระบบการแข่งขันที่ผู้แพ้ถูกคัดเลือก จึงเป็นการส่งเสริมการแข่งขันเพื่อให้ผ่านไปสู่ผู้ชนะ คนจำนวนน้อยได้เข้าไปสู่จุดสูงสุด โดยปล่อยให้คนส่วนใหญ่เป็นผู้แพ้และถูกคัดออก

3. ความไม่เป็นธรรมทางการศึกษา ที่สถาบันการศึกษาในที่เมืองใหญ่จะมีความพร้อมในการเรียนรู้ทั้งห้องสมุด โอกาสการเรียนรู้ และข่าวสารข้อมูลมากกว่าสถาบันการศึกษาในชนบทที่ห่างไกล ที่ขาดการสนับสนุนทุก ๆ ด้าน

4. องค์กรชุมชนท้องถิ่น ภาคประชาชน และภาคประชาสังคมไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้ลูกหลาน

5. สถานการณ์ของโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การศึกษาที่อยู่ในระบบไม่สามารถปรับตัวให้คนเกิดการเรียนรู้ และเท่าทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีคุณภาพ

เครือข่ายการศึกษาทางเลือก

คือการรวมตัวของแหล่งเรียนรู้ของชุมชนหลายกลุ่มหลายพื้นที่ทั่วประเทศ ทั้งที่เป็นครอบครัว องค์กรศาสนา องค์กรเอกชน และกลุ่มคนต่างๆ ที่จัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับลูกหลาน คนในชุมชนให้มีความรู้ ทักษะ ที่หลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละท้องถิ่นมีแบบแผนการจัดการ มีเนื้อหา หลักสูตร สำหรับการถ่ายทอดในชุมชน และการฝึกอบรมแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน

ที่ผ่านมา องค์กรท้องถิ่น ภาคประชาชน และประชาสังคม ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษา ให้กับคนในสังคมมาช้านาน มีการวิจัยการศึกษาที่อยู่นอกกระแสหลักกระจายอยู่ในท้องถิ่นภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ

สำหรับการศึกษาทางเลือกที่วิจัยพบมีหลากหลายแบบ ณ ปัจจุบันนี้พบอยู่อย่างน้อย 7 รูปแบบ ได้แก่

- 1) การศึกษาที่จัดการศึกษาโดยพ่อแม่
 - 2) การจัดการศึกษาโดยสถาบันศาสนา ไม่ว่าจะเป็น ศาสนาพุทธ คริสต์ หรืออิสลาม สำหรับอิสลาม มี คาดีกา ปอเนาะ ส่วนคริสต์ก็มีศูนย์วิจัย หรือที่เรียกว่าศูนย์ภาวนาจิต ของพุทธก็มีอาศรมสถานปฏิบัติธรรมอยู่มากมาย
 - 3) การจัดการศึกษาโดยสายครุภูมิปัญญา ซึ่งขณะนี้ได้กระจายอยู่ทั่วแผ่นดิน
 - 4) การจัดการศึกษาอิงระบบ เช่น กลุ่มครู หรือโรงเรียนที่มีการจัดการศึกษาโดยเชื่อมโยงกับวัด และชุมชน นี่ถือว่าเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน วัด โรงเรียน
 - 5) การจัดการศึกษาโดยสถาบันและองค์กรนอกระบบ อย่างเช่น มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา มหาวิทยาลัย วิทยาลัยชาวบ้าน โฮงเฮียนชาวนา โรงเรียนกรรมกร โรงเรียนกลางเมือง เป็นต้น
 - 6) การจัดการศึกษาผ่านกลุ่มกิจกรรมต่างๆ อาทิ กลุ่มป่า กลุ่มเกษตร กลุ่มเอดส์ กลุ่มชนเผ่า กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ ซึ่งเหล่านี้เราก็จัดว่าเป็นกลุ่มการศึกษา เป็นกระบวนการจัดการศึกษาด้วย
 - 7) การจัดการศึกษาโดยแหล่งเรียนรู้และสื่อเพื่อการเรียนรู้ทั้งหลาย เราพบว่าพวกสื่อก็ให้ความรู้ด้วย และจัดการศึกษาด้วย รวมถึงแหล่งเรียนรู้ก็มีกระบวนการจัดการศึกษาด้วย
- การศึกษาทางเลือกที่พบอย่างน้อย 7 แบบนี้ เมื่อคำนวณแล้วกินขอบเขตการศึกษาในสังคมไทยมากถึง 80% ในขณะที่การศึกษาในระบบมีเพียงแค่ 20% ของกระบวนการศึกษาทั้งสังคม

วิสัยทัศน์การศึกษาทางเลือก

“สังคมแห่งการเรียนรู้ ที่นำไปสู่การพึ่งตนเอง การแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตคน ชุมชน และสังคมบนพื้นฐานคุณธรรม ความเป็นอิสระ และการเคารพในความหลากหลาย”

หลักคิดของการศึกษาทางเลือก

1. เป็นการศึกษาที่ก่อให้เกิดการพึ่งตนเอง ปลดปล่อยจากการครอบงำสู่การเลือกวิถีชีวิตอย่างมีความสุข
2. เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง จากของจริง ชีวิตจริง เป็นการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาตัวเอง ช่วยแก้ไขปัญหาชุมชนและปัญหาสังคม ไม่ใช่รู้เพื่อรู้ หรือรู้เพื่อได้ใบปริญญาเท่านั้น
3. เป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับระบบนิเวศ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นการศึกษาที่ตั้งอยู่บนฐานความรู้ของชุมชน มีความหลากหลายไปตามระบบนิเวศ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่หลากหลายนั้นด้วย
4. เป็นการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นระบบชุมชน และเป็นการเรียนรู้ที่อยู่กับธรรมชาติอย่างยั่งยืน

5. เป็นการพัฒนาดนทั้งกาย จิต และจิตวิญญาณ เป็นการพัฒนาทั้งหมดเพื่อการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ไม่ใช่พัฒนาแต่สมองแต่จิตเล็ก หรือไม่ลึกเข้าไปถึงตัวคุณค่าหรือปรัชญาของสังคมไทย

6. สุดท้ายคือเป็นการศึกษาที่เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ ทรัพยากรปัญญา และความรู้สากล เราไม่ได้ปฏิเสธความรู้สากลแต่ต้องมีฐานการเรียนรู้ของเราเองเป็นหลัก เอาภูมิปัญญาของเราเองเป็นหลักแล้วเชื่อมกับความรู้สากลด้วย

วัตถุประสงค์

1. พัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายการศึกษาทางเลือกระดับภาคและระดับชาติ
2. เสริมศักยภาพการจัดการเรียนรู้ให้กับกลุ่มการศึกษาทางเลือก
3. สร้างฐานข้อมูลการศึกษาทางเลือกที่คนในสังคมสามารถเข้าถึงได้ง่าย
4. เชื่อมโยงการทำงานเครือข่ายฯ กับหน่วยงานด้านการศึกษารัฐ
5. สื่อสารงานการศึกษาทางเลือกสู่สาธารณะชนอย่างต่อเนื่อง
6. นำเสนอนโยบายการศึกษาทางเลือกต่อรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ยุทธศาสตร์การทำงาน

1. สร้างเครือข่ายในระดับภาค เสริมสร้างศักยภาพการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มการศึกษาทางเลือกอย่างเข้มข้น
2. เชื่อมกับกลุ่มพลังทางสังคม กลุ่มเยาวชน สื่อมวลชนให้เข้ามาร่วมเรียนรู้กับเครือข่ายการศึกษาทางเลือก
3. เชื่อมร้อยขบวนการศึกษาทางเลือกให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และเคลื่อนไหวนโยบายการศึกษาทางเลือกอย่างมีพลังและสันติ
4. จัดตั้งสภาการศึกษาทางเลือกระดับชาติ ประสานนโยบายการศึกษากับกระทรวงศึกษาธิการและสภาการศึกษาแห่งชาติ

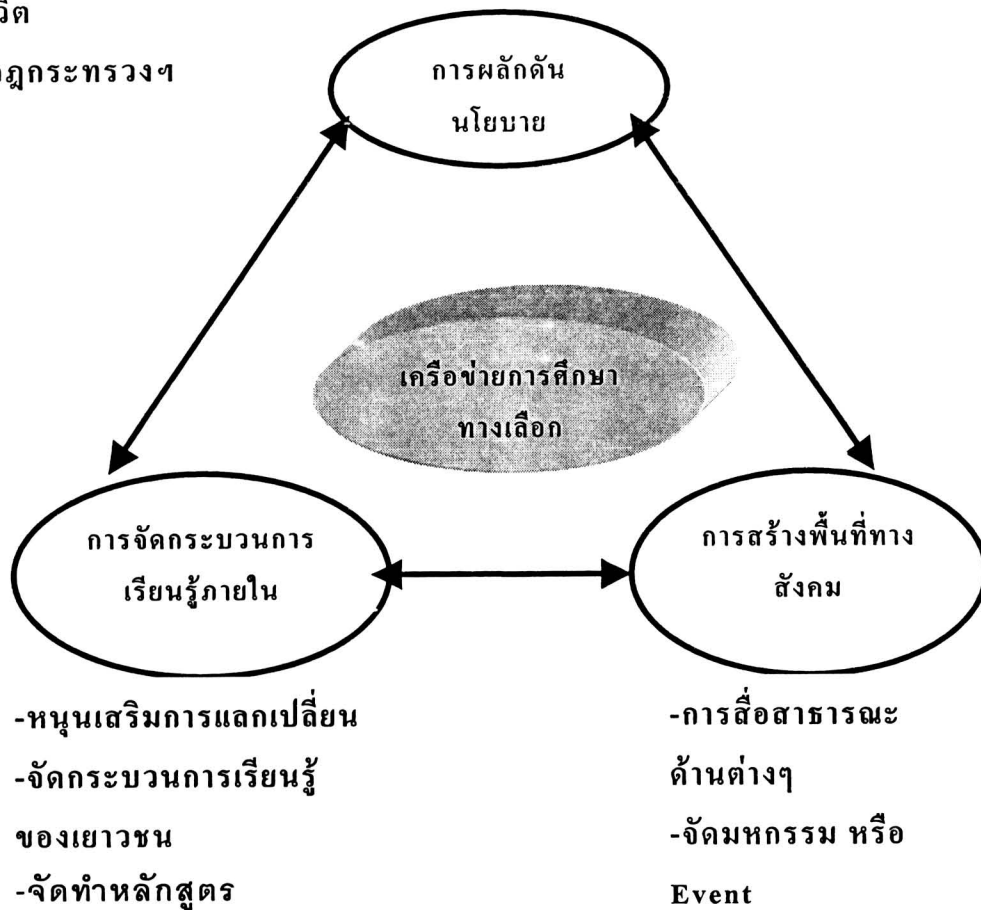
ภารกิจ 3 ด้านของเครือข่าย

1. การเสริมสร้างคุณภาพการจัดการเรียนรู้ ของกลุ่มการศึกษาทางเลือกที่หลากหลาย และเหมาะสมสอดคล้องกับแต่ละท้องถิ่น
2. การสร้างพื้นที่ทางสังคม ให้กลุ่มคน กลุ่มพลังในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมกับเครือข่ายการศึกษาทางเลือก พร้อม ๆ กับการพัฒนาระบบข้อมูลและการสื่อสารกับสังคมอย่างต่อเนื่อง
3. การเชื่อมโยงและการยอมรับจากนโยบายของรัฐ วรรรงค์ ผลักดัน ให้รัฐมนตรีนโยบายการศึกษาทางเลือกและสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ของกลุ่มการศึกษาทางเลือก

-พรบ.การเรียนรู้ตลอด

ชีวิต

-กฎกระทรวงฯ

กิจกรรมของเครือข่ายที่ผ่านมา

1. จัดทำฐานข้อมูลของเครือข่ายการศึกษาทางเลือก
2. จัดประชุมเครือข่ายการศึกษาทางเลือกในระดับภาคและระดับประเทศ
3. จัดกิจกรรมและเวทีสาธารณะเพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องการศึกษาทางเลือกในสังคม
4. จัดเวทีร่วมกับหน่วยงานราชการ และองค์กรต่างๆ รวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอเชิงนโยบายต่อรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สรุปสภาพปัญหาและปัญหาการจัดการศึกษาทางเลือกที่ผ่านมา

ปัญหาระบบการศึกษากระแสหลัก

1. ระบบการสอนในโรงเรียนลดคุณค่า ลดการพัฒนาด้านจิตวิญญาณของเด็กและเยาวชน
2. รัฐมีรูปแบบการจัดการศึกษาแบบที่ไม่ตรงกับความต้องการและไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต

ปัญหาสถานะและการยอมรับของการศึกษาทางเลือก

1. เด็กในโรงเรียนทางเลือกขาดโอกาสและสิทธิประโยชน์ในการเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา
2. การทำงานด้านการศึกษาทางเลือกไม่ได้รับการยอมรับจากภาครัฐ
3. การศึกษาทางเลือกไม่สามารถให้การรับรองวิทยฐานะให้กับการเรียนการสอนได้
4. เจ้าหน้าที่รัฐและสำนักงานเขตการศึกษายังไม่มีความเข้าใจในการศึกษาทางเลือกภาคประชาชน
5. รัฐยังไม่เปิดโอกาสให้ครอบครัว ชุมชนเสนอการจัดการเรียนรู้ท้องถิ่น

ปัญหาคุณภาพและระบบการประเมินผล

1. โครงสร้าง และแบบแผนการประเมินผล ที่รัฐกำหนดมาควบคุม ทำให้การศึกษาทางเลือกขาดประสิทธิภาพและความเป็นตัวของตัวเอง
2. รัฐมองการจัดการศึกษาโดยใช้วิถีชีวิตที่มีตัวชี้วัด มีข้อสอบ ประเมินผล ในขณะที่ครอบครัวตั้งอยู่บนฐานความรู้สึกร่วม ความสัมพันธ์ที่ต้องดูแล ให้ความใกล้ชิด
3. เรื่องการเทียบโอน ปัจจุบันต้องใช้วิธีอ้างอิงผ่านองค์กรอื่นๆ เพื่อให้ได้การรับรอง
4. ปัญหาเรื่องการจัดระบบช่วงชั้นการศึกษา ยังไม่สามารถดำเนินการได้เพราะยังขาดระบบที่จะมารองรับทั้งด้าน หลักสูตร ครู และความสนใจของเด็ก

ปัญหาการสนับสนุนจากภาครัฐ

1. ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณอุดหนุนจากรัฐ
2. ขาดการเชื่อมโยงทางด้านวิชาการระหว่างการศึกษาทางเลือกและการศึกษาในระบบ
3. การบริหารจัดการและโครงสร้างการทำงานเพื่อสนับสนุนการศึกษาทางเลือกขาดการมีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมทำกับรัฐ

ข้อเสนอของเครือข่ายการศึกษาทางเลือก

การยอมรับสิทธิและสถานะของการศึกษาทางเลือก

รัฐควรยอมรับสิทธิและสถานะของการศึกษาทางเลือก ทั้งในทางนโยบาย การเมือง สังคม จนถึงระดับการปฏิบัติในพื้นที่ รวมถึงมาตรการที่จะทำให้พระราชบัญญัติการศึกษาตลอดชีวิตมีผลในการนำไปสู่การปฏิบัติจริงของผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ

การกำหนดมาตรฐานและการประเมินผลของการศึกษาทางเลือก

1. รัฐควรประเมินผลการศึกษาตามสภาพจริง ให้มาตรฐานการศึกษามีความแตกต่างหลากหลาย โดยประเมินตามหลักสูตร กระบวนการที่ครอบคลุม ชุมชนจัดการ
2. รัฐควรเปิดโอกาสให้ครอบครัว ชุมชนสามารถสร้างมาตรฐานของตนเองได้ โดยให้มีคณะกรรมการประเมินผลร่วม ที่มีตัวแทนคนทำงานด้านการศึกษาจากเครือข่ายการศึกษาทางเลือก/ ชุมชน/องค์กรพัฒนาเอกชน

การสนับสนุนด้านงบประมาณและวิชาการ

1. โรงเรียนการศึกษาทางเลือกควรได้รับสิทธิในการสนับสนุนงบประมาณในด้านต่างๆ ที่เท่าเทียมกับโรงเรียนในระบบทุกประการตั้งแต่ งบประมาณด้านทรัพยากรทางด้านการศึกษา เช่น บุคลากร, อุปกรณ์, สื่อ, การบริหาร – การจัดการ,สวัสดิการทั่วไป ฯลฯ
2. ให้มีการแลกเปลี่ยนทางวิชาการร่วมกันทั้งจากภาครัฐและเอกชน

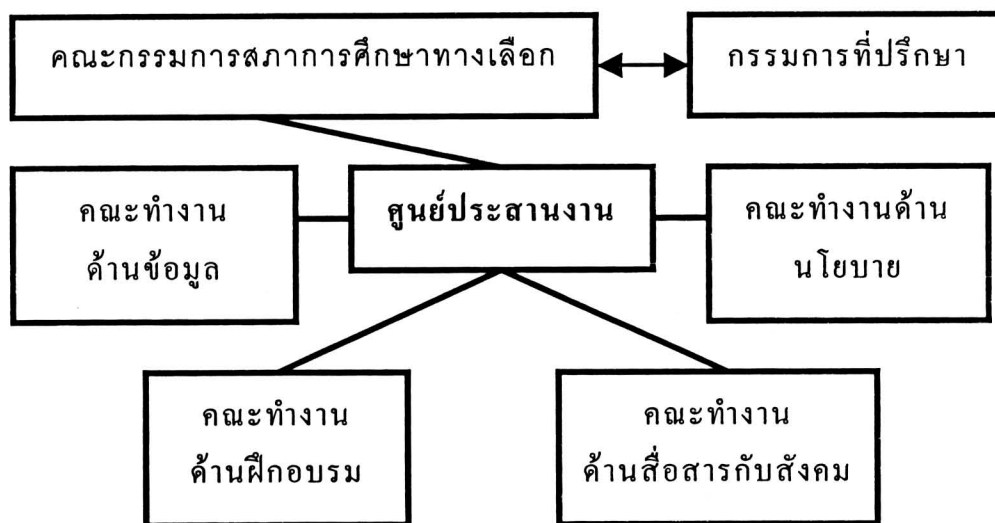
การส่งเสริมและการสนับสนุนสิทธิประโยชน์ในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา

1. เปิดให้มี GPA การศึกษาทางเลือก ที่เปิดโอกาสให้เด็กจากกลุ่มดังกล่าวได้โควตา หรือสัดส่วนในการได้ที่นั่งในระดับอุดมศึกษามากขึ้น
2. เปิดโอกาสให้เด็กค้อยโอกาสทางสังคม / เด็กพิการ / หรือเด็กที่เก่งเฉพาะทางด้านต่างๆ ที่นอกเหนือไปจากด้านกีฬาหรือวิชาการได้มีสิทธิ์พิเศษเข้าเรียนต่อมหาวิทยาลัย
3. ทดลองทำโครงการนำร่องกับมหาวิทยาลัย คณะที่มีความพร้อมเพื่อนำร่อง แนวคิด และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน “มหาวิทยาลัยทางเลือก”

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการสภาการศึกษาทางเลือก ที่มีองค์ประกอบของตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชน ที่ทำหน้าที่ในการจัดการศึกษาทางเลือก เป็นคณะทำงานร่วมกันในการพิจารณา กำหนดทิศทาง การทำงานในเรื่องการศึกษาทางเลือก
2. กฎกระทรวง ควรจะมีการปรับปรุงแก้ไขได้ง่าย โดยให้มีกระบวนการมีส่วนร่วม สอดคล้องกับปัญหาความต้องการชุมชน
3. กฎกระทรวงกำหนดถึงการยอมรับสถานภาพของบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น
4. ในกฎกระทรวงต้องเพิ่มหมวด นโยบายสนับสนุนกระบวนการส่งเสริมให้เกิดศูนย์เรียนรู้ในชุมชน เช่น
 - 4.1.1. สำรวจข้อมูลศักยภาพชุมชน กิจกรรมที่ชุมชนได้ดำเนินการอยู่ก่อนแล้ว
 - 4.1.2. ให้มีกระบวนการมีส่วนร่วม เปิดเวทีระดมความคิดเห็น
 - 4.1.3. ส่งเสริมให้มีโครงการนำร่องในชุมชนที่มีความพร้อมในการจัดการศึกษาทางเลือก
5. กำหนดให้มีหน่วยรับผิดชอบโดยตรง มีนโยบายที่เป็นรูปธรรมในการส่งเสริม มีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุน

กลไกการทำงานคณะกรรมการสภาการศึกษาทางเลือก

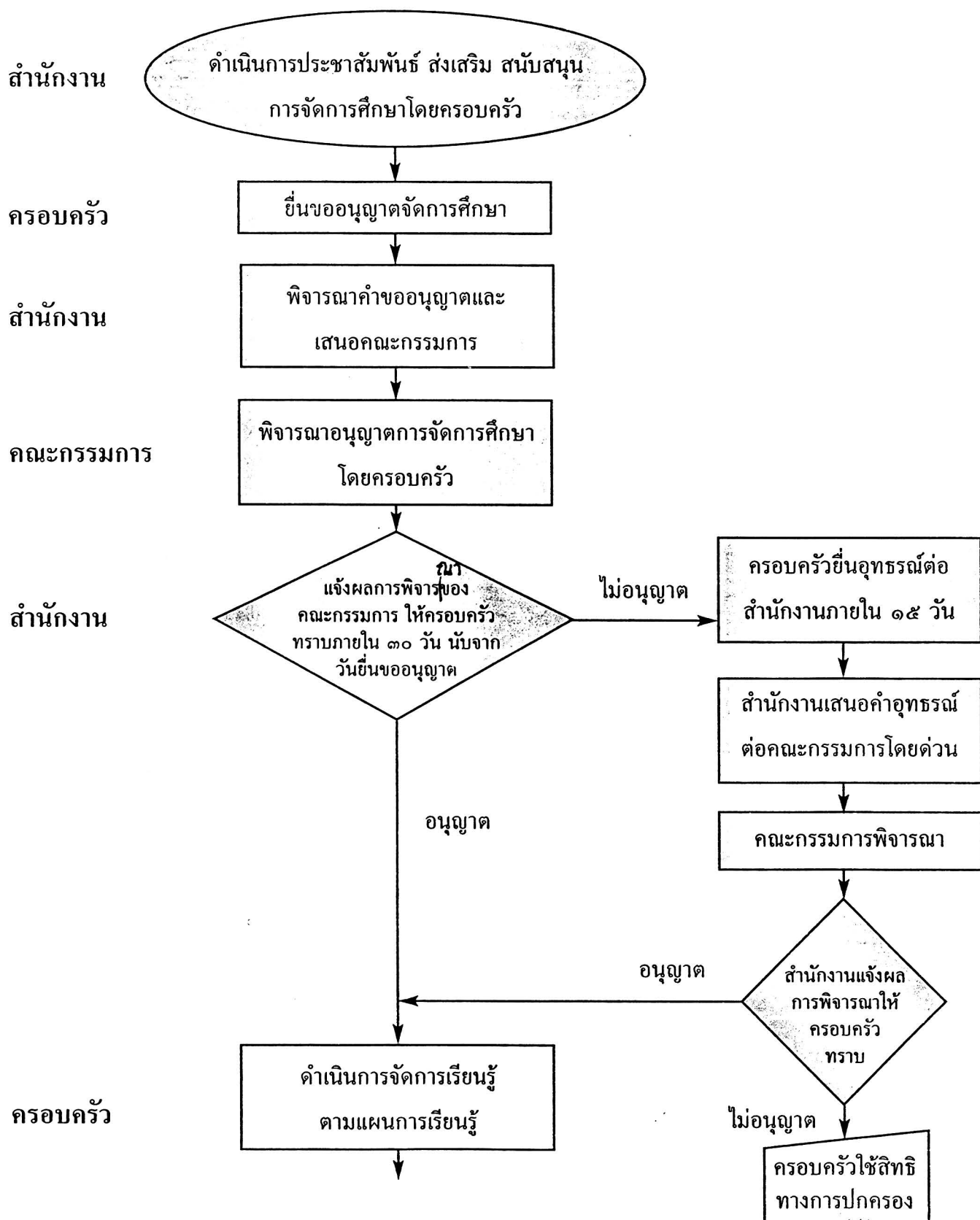
กิจกรรมที่จะทำต่อไป

1. จัดอบรมหลักสูตร “นักจัดการความรู้” ของกลุ่มการศึกษาทางเลือก
2. จัดเวทีเรียนรู้ร่วมกันของเครือข่าย 4 ภาค
3. เชิญสื่อมวลชนลงพื้นที่กลุ่มการศึกษาทางเลือก
4. คณะกรรมการเครือข่ายฯ เข้าพบ รมต.ศึกษาเพื่อนำเสนอนโยบาย
5. จัดมหกรรมการศึกษาทางเลือกเชื่อมประสานกลุ่มพลังต่างๆ สร้างความเข้าใจการศึกษาทางเลือกต่อสังคม

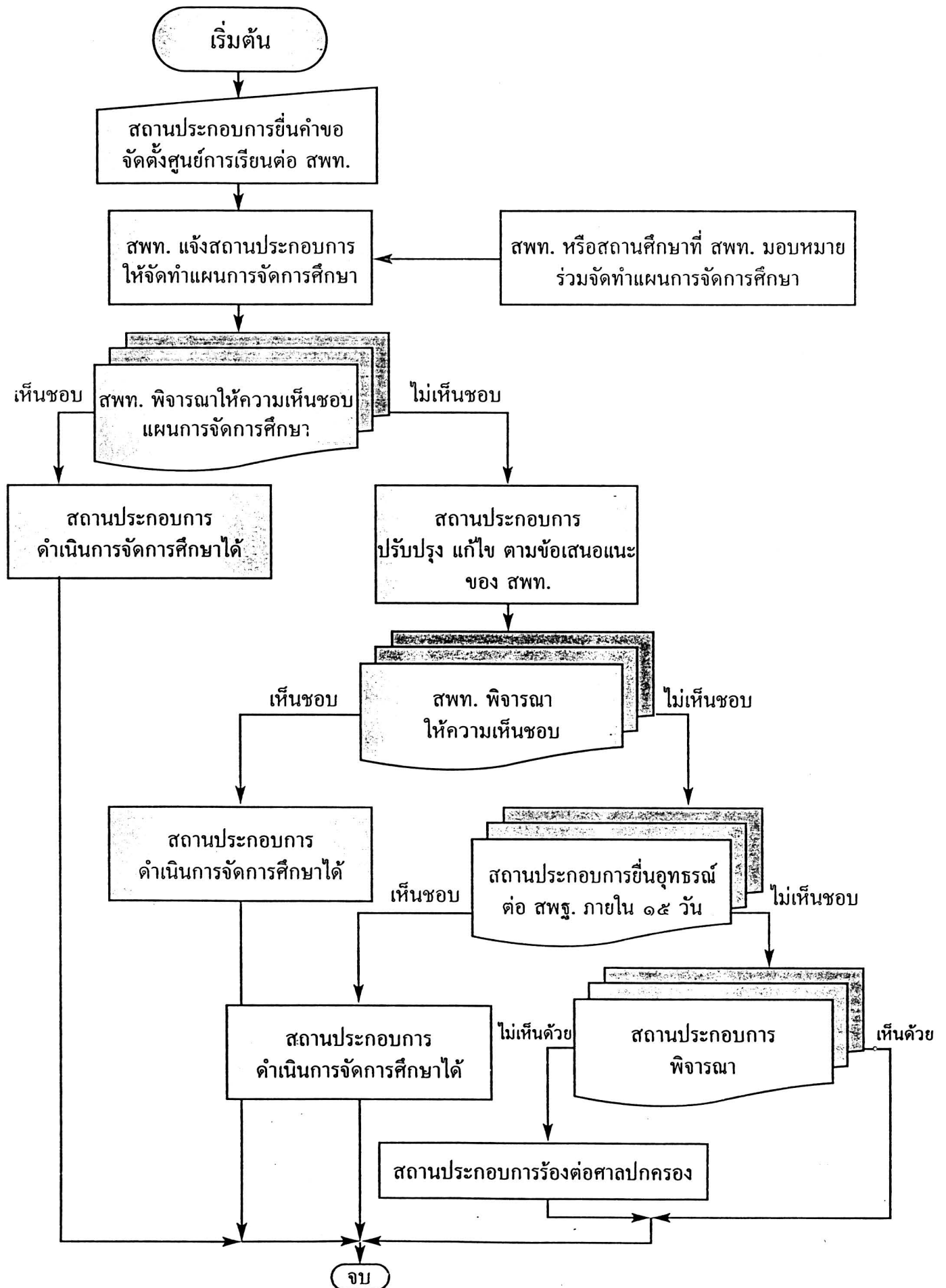
.....

แผนภูมิแสดงขั้นตอนการดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
ตามข้อกำหนดกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว
พ.ศ. ๒๕๕๗

แผนภูมิแสดงกระบวนการขอจัดตั้งศูนย์การเรียนของสถานประกอบการ

กฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง

กฎกระทรวง

เพื่อขึ้นทะเบียนสถานประกอบกิจการในราชอาณาจักรตามกฎหมายว่าด้วยการขึ้นทะเบียนสถานประกอบกิจการ

พ.ศ. ๒๕๕๖

ตามที่พระราชบัญญัติกฎหมายว่าด้วยการขึ้นทะเบียนสถานประกอบกิจการ พ.ศ. ๒๕๕๖ ได้มีผลใช้บังคับแล้ว และเพื่อให้การขึ้นทะเบียนสถานประกอบกิจการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและความสะดวกแก่ผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงจำเป็นต้องตรากฎกระทรวงนี้

ข้อ ๑ ในกฎกระทรวงนี้

"สถานประกอบกิจการ" หมายความว่า สถานประกอบกิจการที่ประกอบกิจการขึ้นทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยการขึ้นทะเบียนสถานประกอบกิจการ

"บุคคลที่เกี่ยวข้อง" หมายความว่า บุคคลซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการขึ้นทะเบียนสถานประกอบกิจการ หรือมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการขึ้นทะเบียนสถานประกอบกิจการ

"เอกสารประกอบกิจการ" หมายความว่า เอกสารประกอบกิจการที่ผู้ประกอบการยื่นขึ้นทะเบียนสถานประกอบกิจการ หรือมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการขึ้นทะเบียนสถานประกอบกิจการ

"การขึ้นทะเบียน" หมายความว่า การขึ้นทะเบียนสถานประกอบกิจการตามกฎหมายว่าด้วยการขึ้นทะเบียนสถานประกอบกิจการ

ข้อ ๒ สถานประกอบกิจการที่มีลักษณะดังต่อไปนี้ ต้องขึ้นทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยการขึ้นทะเบียนสถานประกอบกิจการ

กฎกระทรวง

ว่าด้วยสิทธิของสถานประกอบการในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในศูนย์การเรียน

พ.ศ. ๒๕๕๗

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ในกฎกระทรวงนี้

“ศูนย์การเรียน” หมายความว่า สถานที่เรียนที่สถานประกอบการจัดตั้งขึ้นเพื่อจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎกระทรวงนี้

“บุคคลที่เกี่ยวข้อง” หมายความว่า คู่สมรส ผู้สืบสันดาน หรือบุตรบุญธรรมของลูกจ้างบุคคลที่อยู่ในความดูแลของสถานประกอบการ รวมถึงบุคคลที่มีถิ่นที่อยู่ใกล้สถานประกอบการที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

“บุคลากรทางการศึกษาของศูนย์การเรียน” หมายความว่า ผู้บริหารศูนย์การเรียน ผู้บริหารสถานประกอบการ รวมทั้งผู้สนับสนุนการศึกษา ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ให้บริการ หรือปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนการสอน การนิเทศและการบริหารการศึกษาของศูนย์การเรียน

“สำนักงาน” หมายความว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่สถานประกอบการนั้นตั้งอยู่ในเขตพื้นที่

ข้อ ๒ ให้สถานประกอบการมีสิทธิจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในศูนย์การเรียนให้แก่ลูกจ้างและบุคคลที่เกี่ยวข้องตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการของสถานประกอบการนั้น

ข้อ ๓ การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ให้เจ้าของสถานประกอบการยื่นคำขอเป็นหนังสือต่อสำนักงาน

ข้อ ๔ เมื่อสำนักงานได้รับคำขอตามข้อ ๓ ให้แจ้งสถานประกอบการจัดทำแผนการจัดการศึกษา
ของศูนย์การเรียนรู้ร่วมกับสำนักงานหรือสถานศึกษาที่สำนักงานมอบหมาย

แผนการจัดการศึกษาต้องมีรายการอย่างน้อยดังต่อไปนี้

- (๑) ชื่อศูนย์การเรียนรู้
- (๒) วัตถุประสงค์ของศูนย์การเรียนรู้
- (๓) ที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้
- (๔) รูปแบบการจัดการศึกษา
- (๕) ระดับการศึกษาที่จัด
- (๖) หลักสูตร
- (๗) ระบบประกันคุณภาพภายใน
- (๘) บุคลากรทางการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้
- (๙) ข้อกำหนดเกี่ยวกับคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้

ข้อ ๕ เมื่อสำนักงานให้ความเห็นชอบกับแผนการจัดการศึกษาตามข้อ ๔ แล้ว ศูนย์การเรียนรู้
จึงจะดำเนินการจัดการศึกษาได้

ข้อ ๖ การเปลี่ยนแปลงแก้ไขแผนการจัดการศึกษาที่สำนักงานได้ให้ความเห็นชอบแล้วต้องได้รับ
อนุญาตจากสำนักงาน

ข้อ ๗ ศูนย์การเรียนรู้อาจจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในรูปแบบการศึกษาในระบบ การศึกษา
นอกระบบ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้ เพื่อให้มีความยืดหยุ่น คล่องตัว สนองตอบวัตถุประสงค์
ของศูนย์การเรียนรู้

ข้อ ๘ ข้อกำหนดเกี่ยวกับคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ตามแผนการจัดการศึกษาตามข้อ ๔
วรรคสอง (๙) อย่างน้อยต้องกำหนดให้คณะกรรมการประกอบด้วยเจ้าของสถานประกอบการ หรือ
ผู้แทน ผู้แทนลูกจ้าง และผู้ทรงคุณวุฒิ

ข้อ ๙ ให้คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ทำหน้าที่กำหนดนโยบายการบริหารและการจัดการศึกษา
ของศูนย์การเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสถานประกอบการและสอดคล้องกับนโยบายการศึกษา รวมทั้ง
ส่งเสริมสนับสนุน กำกับ ดูแลระบบการประกันคุณภาพภายในเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน
การศึกษา

ข้อ ๑๐ ให้ศูนย์การเรียนออกหลักฐานการศึกษาแก่ผู้เรียนหรือผู้สำเร็จการศึกษาจากศูนย์การเรียนว่าได้ศึกษาหรือสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ แล้วแต่กรณี

ข้อ ๑๑ ให้สำนักงานให้คำปรึกษา คำแนะนำ ให้ความรู้ ส่งเสริม และสนับสนุนด้านวิชาการ ด้านการบริหาร ด้านการจัดการศึกษา และด้านอื่นแก่ศูนย์การเรียน รวมทั้งให้การพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถแก่บุคลากรทางการศึกษาของศูนย์การเรียน ตลอดจนดำเนินการเทียบโอนผลการเรียนแก่ผู้เรียนในศูนย์การเรียนให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการเทียบโอนผลการเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ข้อ ๑๒ ให้ศูนย์การเรียนได้รับสิทธิประโยชน์ด้านเงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษา และได้รับการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายทางการศึกษาและสิทธิประโยชน์อื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายกำหนด

ข้อ ๑๓ ศูนย์การเรียนเลิกด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

(๑) สำนักงานอนุญาตให้เลิกตามคำขอของเจ้าของสถานประกอบการ

(๒) สำนักงานมีคำสั่งให้เลิกเพราะเหตุที่ศูนย์การเรียนหยุดดำเนินการเกินกว่า ๑ ปี โดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือการดำเนินการของศูนย์การเรียนขัดต่อวัตถุประสงค์ของศูนย์การเรียน ขัดต่อกฎหมาย เป็นภัยต่อเศรษฐกิจหรือความมั่นคงของประเทศ หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

เมื่อมีการเลิกศูนย์การเรียนตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้สำนักงานแจ้งเป็นหนังสือให้สถานประกอบการทราบภายในสามสิบวัน และให้เจ้าของสถานประกอบการรวบรวมหลักฐานและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของศูนย์การเรียนนั้นมอบให้แก่สำนักงาน

ข้อ ๑๔ การเลิกศูนย์การเรียน ให้เจ้าของสถานประกอบการร่วมกับสำนักงานจัดหาศูนย์การเรียนอื่นให้แก่ผู้เรียน แต่ไม่ตัดสิทธิผู้เรียนที่จะสมัครเข้าเรียนในศูนย์การเรียนหรือสถานศึกษาอื่น

ข้อ ๑๕ ให้สำนักงานเรียกคืนเงินอุดหนุนหรือเงินช่วยเหลือต่างๆ จากรัฐที่ยังเหลืออยู่ในรอบปีจากศูนย์การเรียนที่เลิกตามข้อ ๑๓ เพื่อนำส่งเป็นรายได้แผ่นดิน

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

อดิศักดิ์ โพธารามิก

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ โดยที่มาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ บัญญัติให้สถานประกอบการมีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ฉะนั้น เพื่อให้สถานประกอบการที่มีความประสงค์และความพร้อมที่จะเข้ามาช่วยเหลือรัฐในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในรูปแบบการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับลูกจ้างหรือบุคคลทั่วไปในสถานศึกษา ซึ่งเป็นศูนย์การเรียนรู้ โดยรัฐจะส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ในสถานประกอบการ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมกับการศึกษาในรูปแบบอื่น จึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวงนี้

กฎกระทรวง

ว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว

พ.ศ. ๒๕๔๗

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ในกฎกระทรวงนี้

“จัดการศึกษา” หมายความว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวแก่ผู้เรียน

“ครอบครัว” หมายความว่า บิดามารดา หรือบิดาหรือมารดาซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือผู้ปกครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

“ผู้จัดการศึกษา” หมายความว่า บุคคลในครอบครัวหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากครอบครัวนั้น ให้จัดการศึกษา

“ผู้เรียน” หมายความว่า บุตรหรือบุคคลผู้อยู่ในปกครองของครอบครัว

“สำนักงาน” หมายความว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวมีภูมิลำเนา

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา

ข้อ ๒ ให้ครอบครัว ซึ่งประสงค์จะจัดการศึกษายื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษาต่อสำนักงาน
คำขออนุญาตตามวรรคหนึ่ง ต้องมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(๑) ชื่อ ชื่อสกุลของครอบครัว

(๒) ชื่อ ชื่อสกุลของผู้เรียน

(๓) สำเนาหรือภาพถ่ายทะเบียนบ้านของครอบครัวและผู้เรียน
(๔) ที่ตั้งและแผนผังสถานที่ซึ่งใช้จัดการศึกษา
(๕) สำเนาหลักฐานวุฒิการศึกษา ไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าของผู้จัดการศึกษา
เว้นแต่ผู้จัดการศึกษาผ่านการประเมินโดยสำนักงานว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์
ในการจัดการศึกษา

(๖) ระดับและประเภทการจัดการศึกษา

(๗) แผนการจัดการศึกษาที่ครอบครัวและสำนักงานร่วมกันกำหนดตามความมุ่งหมาย หลักการ
และแนวทางการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

ข้อ ๓ ให้สำนักงานเสนอคำขออนุญาตจัดการศึกษาให้คณะกรรมการพิจารณาโดยเร็วและ
แจ้งผลการพิจารณาคำขออนุญาตจัดการศึกษาแก่ครอบครัวที่ยื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษาภายในสามสิบวัน
นับแต่วันที่ได้รับคำขออนุญาตจัดการศึกษาตามข้อ ๒

ข้อ ๔ ในกรณีที่สำนักงานเห็นว่า ครอบครัวที่ได้รับอนุญาตจัดการศึกษาใด ไม่จัดการศึกษา
ตามแผนการจัดการศึกษาตามข้อ ๒ (๗) ให้สำนักงานแนะนำให้ครอบครัวนั้นปรับปรุงการจัดการศึกษา
ภายในระยะเวลาที่กำหนด หากครอบครัวดังกล่าวไม่ดำเนินการตามคำแนะนำ ให้สำนักงานเสนอต่อ
คณะกรรมการ เพื่อพิจารณาให้ครอบครัวนั้นเลิกจัดการศึกษา

ข้อ ๕ ให้ครอบครัวดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามหลักเกณฑ์และ
วิธีการวัดผลและประเมินผลของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และจัดทำรายงานการวัดผลและประเมินผล
การเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งการจัดการเรียนการสอน และสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา
ตามที่สำนักงานกำหนดอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

ข้อ ๖ ให้สำนักงานจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง
ในกรณีที่ผู้เรียนไม่ผ่านการวัดผลและประเมินผลตามวรรคหนึ่ง ให้สำนักงานแจ้งให้ครอบครัว
จัดให้มีการเรียนซ่อมเสริมแก่ผู้เรียนนั้น และจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลใหม่ภายในระยะเวลาที่
สำนักงานกำหนด

ข้อ ๗ ให้สำนักงานออกหนังสือรับรองหรือหลักฐานการจบการศึกษาแก่ผู้เรียนที่ผ่านการวัดผล
และประเมินผลตามข้อ ๖

ข้อ ๘ การเลิกจัดการศึกษาโดยครอบครัวอาจมีได้ในกรณีดังต่อไปนี้

- (๑) สำนักงานมีคำสั่งให้เลิกจัดการศึกษาตามคำขอของครอบครัว
- (๒) คณะกรรมการมีมติให้เลิกจัดการศึกษาตามข้อ ๔

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

อดิศักดิ์ โพธารามิก

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ โดยที่มาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ บัญญัติให้ครอบครัวมีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง จึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวงนี้

กฎกระทรวง
ว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
โดยสถาบันพระพุทธศาสนา
พ.ศ. ๒๕๕๘

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ อันเป็นพระราชบัญญัติที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา ๒๙ ประกอบกับมาตรา ๕๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ในกฎกระทรวงนี้

“โรงเรียน” หมายความว่า สถานศึกษาที่วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

“สำนักศาสนศึกษา” หมายความว่า สถานศึกษาที่วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมหรือพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามที่มหาเถรสมาคมประกาศกำหนด

“สำนักเรียน” หมายความว่า สถานศึกษาที่จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมหรือพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ซึ่งเป็นสำนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานครและสำนักเรียนคณะจังหวัดตามที่มหาเถรสมาคมประกาศกำหนด

ข้อ ๒ ให้สถาบันพระพุทธศาสนามีสิทธิจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่พระภิกษุและสามเณร ในโรงเรียน สำนักศาสนศึกษา และสำนักเรียน

การจัดตั้ง ยุบ รวม เลิกและการดำเนินการของโรงเรียน สำนักศาสนศึกษา หรือสำนักเรียน ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่มหาเถรสมาคมประกาศกำหนด

ข้อ ๓ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนา แบ่งเป็นระดับ ดังต่อไปนี้

(๑) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

(๒) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม และการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีที่ได้จัด ให้แก่พระภิกษุและสามเณร ซึ่งมีพื้นความรู้ไม่ต่ำกว่าระดับประถมศึกษาปีที่หกหรือเทียบเท่า และได้ศึกษา วิชาสามัญเพิ่มเติมตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดโดยคำแนะนำ ของมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่แบ่งเป็นระดับ ดังต่อไปนี้

(ก) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม เป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

(ข) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ชั้นเปรียญธรรม ๓ ประโยค เป็นการศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ข้อ ๔ ให้โรงเรียน สำนักศาสนศึกษา และสำนักเรียน ได้รับการสนับสนุนในด้านวิชาการ และเงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษา

ข้อ ๕ ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่โรงเรียน สำนักศาสนศึกษา หรือสำนักเรียนตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ ส่งเสริม สนับสนุน และให้ข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกธรรม และพระปริยัติธรรม แผนกบาลี

ข้อ ๖ ให้มีคณะกรรมการโรงเรียน คณะกรรมการสำนักศาสนศึกษา และคณะกรรมการ สำนักเรียน ทำหน้าที่กำกับดูแลการจัดการศึกษาของโรงเรียน สำนักศาสนศึกษา และสำนักเรียน แล้วแต่กรณี ให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมหาเถรสมาคม รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนระบบการประกันคุณภาพภายใน เพื่อพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา

องค์ประกอบ จำนวน คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการได้มา วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่ง ตลอดจนการประชุมและการดำเนินงานของคณะกรรมการโรงเรียน คณะกรรมการสำนักศาสนศึกษา และคณะกรรมการสำนักเรียน ให้เป็นไปตามระเบียบที่มหาเถรสมาคมกำหนด

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๘

อดิศักดิ์ โพธารามิก

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ โดยที่มาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ บัญญัติให้สถาบันศาสนามีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งสถาบันพระพุทธศาสนาถือเป็นสถาบันศาสนา ดังนั้น เพื่อให้สถาบันพระพุทธศาสนาสามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและมหาเถรสมาคมได้ โดยรัฐจะส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถาบันพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้เรียนซึ่งเป็นพระภิกษุและสามเณรได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมกับการศึกษาในรูปแบบอื่น จึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวงนี้

(ร่าง)
กฎกระทรวง
ว่าด้วยสิทธิการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานขององค์กรชุมชนและองค์กรเอกชน
รูปแบบศูนย์การเรียนรู้
พ.ศ.

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ในกฎกระทรวงนี้

"องค์กรชุมชน" หมายความว่า คณะบุคคลไม่น้อยกว่า ๗ คน ที่มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่อาศัยประจำอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่นที่ร่วมกันดำเนินการในลักษณะเป็นองค์กร ซึ่งมีระเบียบแบบแผนตามสมควร จัดกิจกรรมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสาธารณประโยชน์ ไม่แสวงหากำไร และมีที่ตั้งอยู่ในภูมิลำเนาเดียวกันกับศูนย์การเรียนรู้ที่จะจัดตั้ง

"องค์กรเอกชน" หมายความว่า สมาคม มูลนิธิ หรือองค์กรที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลหรือเป็นส่วนงานหรือโครงการในองค์กรนิติบุคคลมีวัตถุประสงค์เพื่อปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์ ไม่แสวงหากำไร และมีที่ตั้งหรือมีส่วนงานรับผิดชอบอยู่ในภูมิลำเนาเดียวกันกับศูนย์การเรียนรู้ที่จะจัดตั้ง

"ผู้ขอจดทะเบียน" หมายความว่า ผู้มีสิทธิยื่นคำขออนุญาตจดทะเบียนจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้

หมวด ๑

บททั่วไป

ข้อ ๒ องค์กรชุมชนและองค์กรเอกชนมีสิทธิจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้โดยยึดหลักการดังต่อไปนี้

(๑) ดำเนินงานโดยไม่แสวงหากำไร

(๒) มุ่งเรียนรู้จากสถานที่จริง แหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ และจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ จะจัดการศึกษาแบบคละชั้นคละอายุก็ได้

ร่างฯปรับตามกลั่นกรอง๔ และคณะกรรมการพัฒนากฎหมายของ สกศ. (๒๗ มิ.ย. ๒๕๔๘)

ข้อ ๓ ให้ศูนย์การเรียนรู้ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมทางด้านวิชาการ ด้านการบริหาร ด้านการจัดการศึกษา และการฝึกอบรมให้มีความรู้ความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้

ในกรณีศูนย์การเรียนรู้ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐ และการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษี สำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษา ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายกำหนด

ข้อ ๔ ศูนย์การเรียนรู้ต้องจัดทำรายงานผลการดำเนินงานให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทราบปีละ ๑ ครั้ง และปฏิบัติตามข้อกำหนดของการประกันคุณภาพภายใน และรับการประกันคุณภาพภายนอก โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมตามสมควร

หมวด ๒ การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้

ข้อ ๕ องค์การชุมชนและองค์กรเอกชนที่ประสงค์จะจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ยื่นคำขออนุญาตจดทะเบียนจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ผู้มีสิทธิยื่นคำขออนุญาตจดทะเบียนจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่

(๑) ผู้แทนนิติบุคคล สำหรับองค์กรเอกชน

(๒) ผู้ที่ได้รับมอบหมายจากองค์กรชุมชน สำหรับองค์กรชุมชนที่ไม่เป็นนิติบุคคล

ข้อ ๖ การขออนุญาตจดทะเบียนจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ต้องยื่นเอกสารหลักฐาน เพื่อประกอบการพิจารณา ดังนี้

(๑) เอกสารที่แสดงชื่อองค์กร วัตถุประสงค์ ประวัติความเป็นมาและผลการดำเนินงานขององค์กร

(๒) แผนงานหรือโครงการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ที่แสดงชื่อศูนย์การเรียนรู้ วัตถุประสงค์ ที่ตั้ง รูปแบบและระดับการศึกษาที่จัด หลักสูตรหรือแนวทางการจัดการศึกษา ข้อมูลของบุคลากรและผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ ข้อกำหนดเกี่ยวกับแผนและรายงานการใช้จ่าย ข้อกำหนดเกี่ยวกับคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ และข้อกำหนดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในตามกฎหมายกระทรวงว่าด้วยระบบ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา

(๓) หลักฐานการเป็นนิติบุคคล สำหรับองค์กรเอกชนและองค์กรชุมชนที่เป็นนิติบุคคล

ข้อ ๗ เมื่อผู้ขอจดทะเบียนได้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และยื่นเอกสารหลักฐานครบถ้วน ซึ่งแสดงถึงความพร้อมและศักยภาพในการดำเนินงาน ให้ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาได้รับจดทะเบียน

ร่างฯปรับตามกลั่นกรอง๔ และคณะกรรมการพัฒนากฎหมายของ สกศ. (๒๗ มี.ย. ๒๕๔๘)

ในกรณีที่เอกสารหลักฐานไม่ถูกต้องครบถ้วนให้แจ้งผู้ขอจดทะเบียนทราบ ให้ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาการขอจดทะเบียนให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำขอจดทะเบียนและเอกสารหลักฐานประกอบการพิจารณาถูกต้องครบถ้วน

กรณีไม่รับจดทะเบียน ให้ผู้ขอจดทะเบียนยื่นอุทธรณ์ โดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานภายในสามสิบวันนับตั้งแต่วันที่ได้รับแจ้งผลการพิจารณา

ให้เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานวินิจฉัยอุทธรณ์และแจ้งคำวินิจฉัยให้ผู้อุทธรณ์ทราบภายในหกสิบวันนับแต่วันที่รับหนังสืออุทธรณ์ คำวินิจฉัยของเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นที่สุด

หมวด ๓

การบริหารและการจัดการศึกษา

ข้อ ๘ ให้มีคณะกรรมการการศูนย์การเรียนรู้ ประกอบด้วยผู้แทนองค์กรซึ่งเป็นผู้จัดศูนย์การเรียนรู้ ผู้แทนผู้ประกอบการของผู้เรียน และผู้ทรงคุณวุฒิ

จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ และผู้ทรงคุณวุฒิ วาระการดำรงตำแหน่ง อำนาจหน้าที่และการพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามข้อกำหนดของศูนย์การเรียนรู้

หมวด ๔

การจัดกระบวนการเรียนรู้

ข้อ ๙ การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ยึดหลักดังต่อไปนี้

- (๑) จัดได้ทั้งรูปแบบการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
- (๒) การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องดำเนินการตามกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ
- (๓) ในกรณีที่เป็นการจัดการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ใช้หลักสูตรที่ศูนย์การเรียนรู้ได้พัฒนาขึ้น

(๔) อาจจัดให้มีการศึกษาร่วมกับโรงเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้อื่น โดยมีข้อตกลงร่วมกัน และสามารถเทียบโอนผลการเรียนซึ่งกันและกันได้

หากศูนย์การเรียนรู้ประสงค์จะจัดการศึกษาในระบบ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชน

ร่างขปรับตามกลั่นกรอง๔ และคณะกรรมการพัฒนากฎหมายของ สกศ. (๒๗ มิ.ย. ๒๕๔๘)

ข้อ ๑๐ การวัดและประเมินผลการศึกษา ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

- (๑) การวัดและประเมินผลผู้เรียนของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ศูนย์การเรียนรู้วัดและประเมินผลตามสภาพจริงของพัฒนาการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล
- (๒) กรณีที่มีการจัดการเรียนรู้ร่วมกับสถานศึกษาอื่นหรือศูนย์การเรียนรู้อื่นให้มีการวัดและประเมินผลร่วมกัน
- (๓) ให้ศูนย์การเรียนออกหลักฐานทางการศึกษาแก่ผู้เรียนหรือผู้สำเร็จการศึกษาจากศูนย์การเรียนว่าได้ศึกษาหรือสำเร็จการศึกษา ภายใต้การกำกับและการรับรองของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แล้วแต่กรณี ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- (๔) กรณีที่มีการเลิกศูนย์การเรียน หรือผู้เรียนจากศูนย์การเรียนประสงค์จะเข้าศึกษาในโรงเรียน ให้นำผลการเรียนรู้ที่สะสมไว้มาเทียบโอนผลการเรียนตามระเบียบที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

ข้อ ๑๑ ผู้สำเร็จการศึกษาจากศูนย์การเรียนมีศักดิ์และสิทธิ์เช่นเดียวกับผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียน

หมวด ๕

การเลิกศูนย์การเรียน

ข้อ ๑๒ เหตุแห่งการเลิกศูนย์การเรียน มีดังต่อไปนี้

- (๑) เมื่อศูนย์การเรียนแจ้งการขอเลิกพร้อมเหตุผลไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
- (๒) เมื่อศูนย์การเรียนไม่สามารถปฏิบัติตาม ข้อ ๔ และดำเนินการติดต่อกันเป็นเวลาสองปี

(๓) เมื่อคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษามีมติให้เลิก เนื่องจากผลการประเมินคุณภาพทั้งระบบประกันคุณภาพภายในและภายนอกพบว่า การดำเนินงานของศูนย์การเรียนไม่มีคุณภาพ ขัดต่อวัตถุประสงค์ ขัดต่อกฎหมาย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ข้อ ๑๓ เมื่อคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษามีมติให้เลิกศูนย์การเรียนตามข้อ ๑๒ (๓) ผู้ขอจดทะเบียนมีสิทธิอุทธรณ์ โดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง และคำวินิจฉัยของเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นที่สุด

ร่างฯปรับตามกลั่นกรอง๔ และคณะกรรมการพัฒนากฎหมายของ สกศ. (๒๗ มิ.ย. ๒๕๔๘)

ศูนย์สารสนเทศสิทธิมนุษยชน
สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ข้อ ๑๔ เมื่อมีการเลิกศูนย์การเรียนรู้ตามข้อ ๑๒ ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแจ้งเป็นหนังสือให้องค์กรชุมชนหรือองค์กรเอกชน แล้วแต่กรณี ทราบโดยมิชักช้า และให้องค์กรชุมชนหรือองค์กรเอกชนรวบรวมหลักฐานหรือเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ตลอดจนแผนและรายงานการใช้จ่ายเงินของศูนย์การเรียนรู้มอบให้แก่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ข้อ ๑๕ เมื่อเลิกศูนย์การเรียนรู้ ผู้ขอจดทะเบียนและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องร่วมกันจัดหาศูนย์การเรียนรู้หรือสถานศึกษาให้ผู้เรียน

ข้อ ๑๖ เมื่อเลิกศูนย์การเรียนรู้ ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาคืนงบประมาณเงินอุดหนุน และเงินอื่นใด ที่ได้รับจากรัฐ เฉพาะในส่วนที่ไม่ได้ใช้จ่าย ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

ให้ไว้ ณ วันที่

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

(พ.ศ.๒๕๔๔ – ๒๕๕๐)

๑. นายเสน่ห์	จามริก	ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๒. นายจรัล	ดิษฐาอภิชัย	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๓. คุณหญิงจันทนี	สันตะบุตร	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๔. นางสาวนัยนา	สุภาพัง	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๕. นายประดิษฐ์	เจริญไทยทวี	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๖. นายวสันต์	พานิช	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๗. นายสุทิน	นพเกตุ	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๘. นางสุนี	ไชยรส	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๙. นายสุรสีห์	โกศลนาวิน	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๑๐. คุณหญิงอัมพร	มีสุข	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
๑๑. นางสาวอาภากร	วงศ์สังข์	กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะอนุกรรมการการศึกษาและการพัฒนา

๑. คุณหญิงอัมพร มีสุข	ประธานอนุกรรมการ
๒. นายเกียรติชัย พงษ์พาณิชย์	อนุกรรมการ
๓. นางบรรณโสภิษฐ์ เมฆวิชัย	อนุกรรมการ
๔. นายสมพงษ์ จิตระด้า	อนุกรรมการ
๕. นางสาวจิรพรรณ ปุณเกษม	อนุกรรมการ
๖. นางฉันทนา บรรพศิริโชติ	อนุกรรมการ
๗. นายสุวัฒน์ เงินน้ำ	อนุกรรมการ
๘. นางสาวสุภรณ์ ปรีชาอนันต์	เลขานุการ
๙. นางสาวจิราพร อาจเจริญ	ผู้ช่วยเลขานุการ

